

**PARITERAPIASSA TAPAHTUVA MORAALINEN NEUVOTTELU
ERMIELISYYDEN AIHEITA KÄSITTELEVISSÄ
KESKUSTELUISSA**

Senni Salminen
Janika Särestö
Pro gradu -tutkielma
Psykologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syyskuu 2019

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Psykologian laitos

SALMINEN, SENNI & SÄRESTÖ, JANIKA: Pariterapiassa tapahtuva moraalinen neuvottelu erimielisyyden aiheita käsittelevissä keskusteluissa

Pro gradu -tutkielma, 34 s.

Ohjaaja: Aarno Laitila

Psykologia

Syyskuu 2019

Tutkimuksessa tarkasteltiin sitä, millaista moraalista neuvottelua erimielisyyden aiheita käsittelevissä pariterapian keskusteluissa käydään. Moraalisen neuvottelun avulla luodaan moraalista järjestystä, joka tarkoittaa kunkin keskustelun osallistujan sen hetkistä ymmärrystä oikeuksista, vastuista sekä oikeasta ja väärästä. Tutkimusaineisto koostui Jyväskylän yliopiston Relatiivinen mieli-tutkimushankkeesta sekä Jyväskylän yliopiston psykoterapiaklinikalla nauhoitetuista terapiatallenteista. Tutkimukseen osallistuivat yhteensä kolme pariskuntaa ja heidän terapeutteinaan toimineet työntekijät. Tutkimusaineisto käsitti kaikkien kolmen parin terapiaprosessien puolentoista tunnin mittaiset videoidut istunnot. Tutkimusmenetelmänä käytettiin diskurssianalyysiä. Erimielisyyden aiheista, joista käytiin moraalista neuvottelua, syntyi neljä kategoriaa: ajankäyttö, uskottomuus, yhteisyyden ja itsenäisyyden kysymykset sekä vuorovaikutukseen liittyvät toiveet ja odotukset. Moraalista järjestystä neuvoteltiin erityisesti vastuun jakautumisen ja toimijuuden kysymysten kautta. Vastuun ja toimijuuden ottamista pyrittiin eri tavoin väistämään, ja aineistolainauksissa korostuikin oman toimijuuden ilmaisemisen ja toimijuuden toiselle tarjoamisen välillä tasapainottelu. Havaitimme, että käytetyt diskursiiviset keinot vaikuttivat olennaisesti siihen, miten toinen osapuoli reagoi puheenvuoroon ja vastasi siihen. Vastuun rakentuminen vain toisen puolison varaan tai oman toimijuuden kiistäminen johti usein vastasyytökseen. Oman toimijuuden ilmaiseminen tai jaetun toimijuuden tarjoaminen puolestaan johti usein asetelmaan, jonka kumpikin osapuoli pystyi hyväksymään. Suora tai epäsuora syytös johti yleensä joko vastasyytökseen tai puolustautumiseen. Moraalista neuvottelua käytiin myös selonteon avulla joko oman tai puolison puolesta. Käytetyissä diskursiivisissa keinoissa korostui myös ääri-ilmaisujen ja metaforien käyttö, ”tosiasiapuhe” sekä kategorisointi.

Avainsanat: pariterapia, pariterapian vuorovaikutus, moraalinen neuvottelu, erimielisyydet, diskurssianalyysi

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ
Department of Psychology

SALMINEN, SENNI & SÄRESTÖ, JANIKA: Negotiating the moral order during disagreements in couple therapy

Master thesis, 34 p.

Supervisor: Aarno Laitila

Psychology

September 2019

This study examines the moral order in couple therapy conversations, particularly during discussions about the topics that include disagreements. Moral order is an invisible understanding of rights, responsibilities and right and wrong. Each member of the conversation manages their own moral order and it is constantly changing during the discussion. This invisible moral order is renegotiated through the issues of responsibility, agency and accounting. The data consisted of video-taped couple therapy sessions of three couples and their therapists. Therapy sessions were held in Psychotherapy clinic in University of Jyväskylä. Methodology used in this thesis, discursive analysis, is used to examine how the therapy clients manage their moral positions and how they construct moral order through the conversation during disagreements. The four main topics of disagreements that evoked moral negotiation were how to spend leisure time, infidelity, the questions of relationality and independency and hopes and expectations related to interaction. We noticed that moral order was often negotiated through the questions of responsibility and agency: taking responsibility of one's actions was quite often evaded, and balancing between mitigating and ascribing one's agency and on the other hand, ascribing agency to the other spouse, was often occurred in the therapy conversations. We perceived that the discursive practices the couples used had a significant effect on how the other spouse reacted and how the conversation continued. The attribution of blame played an important role in our data. Direct or indirect blaming often lead to counter-blame or defense of the other spouse. The position where the responsibility of the problems in relationship was constructed only to one of the spouses usually lead to accusations by another spouse. Also disclaiming one's responsibility and/or agency usually lead to counter-blame or defense of the other spouse. Displaying one's agency on the other hand often lead to a position that both spouses accepted. The moral order was also negotiated through accounting, by the spouse itself or on behalf of another. Other discursive practices that spouses used in negotiating the moral order were for example the use of "factual" descriptions, categorization and the use of metaphors and extreme formulations.

Keywords: couple therapy, couple therapy interaction, moral order, disagreements, discursive analysis

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
1.1	Pariterapia	2
1.2	Moraalinen neuvottelu	4
1.3	Erimielisyydet parisuhteessa	6
1.4	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	8
2	AINEISTO JA MENETELMÄT	9
2.1	Tutkimusaineisto.....	9
2.2	Analyysimenetelmä	9
2.3	Tutkimuksen etiikka	11
2.4	Aineiston analyysi	11
3	TULOKSET	12
3.1	Tulosten esittäminen.....	12
3.2	Ajankäyttö.....	13
3.3	Uskottomuus	17
3.4	Yhtenäisyyden ja itsenäisyyden kysymykset.....	19
3.5	Vuorovaikutukseen liittyvät odotukset ja toiveet	21
4	POHDINTA	26
4.1	Tutkimuksen laadun arviointi	30
4.2	Käytännön sovellusmahdollisuudet ja jatkotutkimushaasteet	31
	LÄHTEET	33

1 JOHDANTO

Parisuhde on monelle aikuiselle ihmissuhteista se psyykkisesti intensiivisin ja tärkein, ja jokaisessa pidemmässä parisuhteessa kohdataan varmasti erilaisia haasteita. Parisuhde kyseenalaistaa näkemyksiämme ja vaatii ainakin jonkinlaista henkilökohtaista muutosta, sillä joudumme jatkuvasti tasapainoilemaan omiemme lisäksi myös toisen tarpeiden välillä. (Wahlbeck, 2010). Toimivassa parisuhteessa joudutaankin prosessoimaan koettua kiintymystä ja rakkautta sekä erillisyyttä ja vihaa suhteessa toiseen; tasapainoillaan sen kanssa, mitä yhteiseltä tulevaisuudelta odotetaan ja toisaalta mikä on realistista. Vastavuoroisessa parisuhteessa toteutuu ihmisen kasvu ja kehitys, toisen osapuolen toiseuden hyväksyminen sekä oman subjektiivisuuden vahvistuminen. (Wahlbeck, 2010).

Avioliiton myönteinen vaikutus eliniän ennusteeseen on todettu useissa tutkimuksissa: avioliitossa olevat pysyvät terveempinä ja toipuvat nopeammin. Naimisissa olevat miehet elävät myös pidempään kuin naimattomat; avioliiton myönteinen terveysvaikutus onkin merkittävämpi miehille kuin naisille. Avio-ongelmilla on epäsuora suhde terveyteen masennuksen ja terveyskäyttäytymisen kautta, mutta ongelmilla on myös suoria vaikutuksia fysiologisiin mekanismeihin. (Lillard & Panis, 1996). Tutkimusten mukaan molemminpuolinen tyytyväisyys parisuhteeseen ennustaa hyvää terveyttä ja hyvinvointia niin puolisoille kuin myös heidän lapsilleen (Halford & Snyder, 2012).

Tässä tutkimuksessa tutkimme pariterapiassa tapahtuvaa moraalista neuvottelua erimielisyyden aiheita käsittelevissä keskusteluissa. Tutkimuksemme menetelmäksi olemme valinneet diskurssianalyysin.

1.1 Pariterapia

Suomessa on ollut jo kauan vahva perheterapian perinne, ja pariterapia on usein jäänyt jonnekin sen keskelle, eikä sitä ole osattu nähdä omana alueenaan. Kuitenkin kansainvälisesti pariterapia on ollut oma alansa jo yli 20 vuoden ajan. (Malinen & Kumpula, 2013). Aiemmin pariterapia oli pikemminkin avioliittoneuvontaa ja perheeseen ja avioliittoon kohdistuvien ulkopuolelta tulevien roolien vahvistamista. Enemmän nykyisen mukaiseen suuntaan pariterapia on muuttunut vasta myöhään 1960-luvulla, psykoanalyttisesti suuntautuvien, lähinnä psykiatrien, toimesta. (Gurman, 2015). Pariterapian kehitykseen on vaikuttanut muun muassa se, että yhä enemmän osataan kiinnittää huomiota ihmisten keskinäiseen vuorovaikutukseen pelkän yksilön ominaisuuksien tutkimisen sijaan, mikä on tuonut lisää näkökulmia ja työkaluja parisuhteen ongelmien ratkaisemiseksi. Myös tieto erilaisista psyykkisistä häiriöistä ja niiden vaikutuksista parisuhteeseen on lisääntynyt ja osaltaan vaikuttanut pariterapian kehittymiseen. (Gurman, 2015).

Yleensä pariterapiaan hakeudutaan, jotta parisuhde saataisiin toimimaan jollakin tavalla paremmin. Yleisimpiä syitä pariterapiaan hakeutumiseen ovat puutteet pariskunnan välisessä kommunikaatiossa, toisen tai molempien osapuolten henkilökohtaiset ongelmat kuten masennus tai väkivalta, epätodelliset odotukset puolisoa tai suhdetta kohtaan sekä uskottomuus (Snyder, Castellani, & Whisman, 2006).

Pariterapiassa fokuksena on parin keskinäinen vuorovaikutus, johon molemmilla on vaikutusvaltaa, eikä niinkään kummankaan osapuolen puutteissa (Borchers & Kuhlman, 2018). Pariterapiajakson aikana käytetään erilaisia, terapiasuuntauksesta riippuvaisia työskentelytapoja ja annetaan mahdollisesti kotitehtäviä. Pariterapiassa käytettäviä tekniikoita on paljon erilaisia, esimerkiksi hyväksymisen harjoittelua, tunteiden säätelyn opettelua, käyttäytymisen muokkaamista, kommunikaatioharjoituksia, ja ongelmanratkaisutaitojen harjoittelua. Monet pariterapeutit käyttävät erilaisia tekniikoita integratiivisesti. (Gurman, 2015). Terapeutti voi auttaa paria myös purkamaan ratkaisemattomia ristiriitoja ja pohtimaan, mitä parisuhde kummallekin osapuolelle merkitsee (Malinen & Kumpula, 2013). Pariterapia voi auttaa kumpaakin osapuolta integroimaan henkilökohtaiseen kehitykseen liittyvät haavat, jotka aktivoivat reaktiivisuutta ja konflikteja suhteessa. Pari voi sitä kautta oppia määrittelemään uudelleen asioita, ilmaisemaan tunteitaan paremmin sekä kehittämään suhteeseen kasvun ja turvallisuuden ilmapiiriä. (Malinen & Kumpula, 2013). Yksi pariterapian ydinkysymyksiä on se, miten pari toimii kohdatessaan pettymyksiä tai ristiriitoja. Tärkeää parisuhteen toimivuuden kannalta on se, miten puoliset kykenevät arvioimaan

parisuhteen tilaa ja siihen vaikuttavia asioita, ja sitä kautta voidaan lähteä esimerkiksi terapeutin avulla muodostamaan toiveita ja realistisia tavoitteita. (Malinen & Kumpula, 2013).

Pariterapiasuuntauksia, joiden vaikuttavuudesta on tutkimusnäyttöä ovat muun muassa behavioraalinen sekä kognitiivis-behavioraalinen pariterapia, integroiva behavioraalinen pariterapia, tunnekeskeinen pariterapia sekä systeeminen pariterapia. Pariterapiasta on osoitettu olevan hyötyä myös esimerkiksi päihdeongelmien ja masennuksen hoidossa (Borchers & Kuhlman, 2018). Pariterapian tavoitteena on lisätä tyytyväisyyttä parisuhteeseen ja parantaa pariskunnan kommunikaatiota. Pariterapialla on havaittu olevan apua pariskunnan molempien tai ainakin toisen osapuolen erilaisiin ongelmiin (Snyder, Castellani, & Whisman, 2006). Tutkimusten perusteella pariterapiasta on hyötyä kolmelle neljästä terapiaan hakeutuneesta pariskunnasta. (Borchers & Kuhlman, 2018). Kuten yksilöterapiankin, niin myös pariterapian osalta tutkimusnäyttö viittaa enemmän kaikille terapiamuodoille yhteisten yleisten tekijöiden (common factors) kuin eri terapiamenetelmien tai -suuntausten merkitykseen (Sprenkle ym., 2009). Tutkimukset osoittavat, että onnistunut pariterapia koostuu useiden koulukuntarajojen ylittävien muuttujien monimutkaisesta vuorovaikutuksesta, ja varhaiset tutkimustulokset osoittavatkin, että nämä muuttujat selittävät paljon enemmän vaihtelua kuin minkään yksittäisen mallin erityispiirteet (Davis, Lebow & Sprenkle, 2012). Kaikista tutkituin yleinen tekijä terapian tuloksellisuudessa on terapeutin allianssi, eli yhteistyösuhde terapeutin ja asiakkaan välillä, ja sitä pidetäänkin tehokkaan hoidon välttämättömänä osana (Davis ym., 2012). Pariterapialla, kuten myös muilla systeemisillä terapioidella, on kuitenkin erityisiä yleisiä vaikuttavia tekijöitä, joita ovat esimerkiksi ongelmien kuvaaminen suhteisiin liittyvillä käsitteillä sekä häiriintyneiden suhdemallien ”katkaiseminen” (Borchers & Kuhlman, 2018).

Useat diskursiiviset tutkimukset osoittavat, että terapiassa olennaista on nimenomaan se, miten terapian asiakkaat terapeutin avulla käsitteellistävät ongelmiaan ja miten näitä tietyllä tavalla rakennettuja ongelmia ryhdytään ratkomaan terapian keinoin. Ongelmista keskusteltaessa on usein läsnä vastuun, selontekovelvollisuuden sekä moraalisuuden kysymykset. Ongelmien rakenteiden ja rakentamisen tarkastelussa keskeistä on myös se, miten keskustelijat positioivat sekä itseään että toisiaan suhteessa tähän ongelmaan. (Avdi, 2016).

1.2 Moraalinen neuvottelu

Parisuhteen perustamisen jälkeen parin täytyy rakentaa yhteinen elämäntapa (Kurri & Wahlström, 2003), joka sisältää jaettujen ja yhteisten sosiaalisten käytäntöjen, kuten itsen ja toisen positioinnin soveltamisen arkipäiväisten toimintojen sisällä (Davies & Harré, 1990). Neuvotteluilla on keskeinen merkitys tässä prosessissa, joka on keskeinen moraalisen järjestyksen luomisessa (Wahlström, 2016). Moraalisen neuvottelun käsite ei viittaa yleisesti tunnettuun, muuttumattomaan ja vakaaseen moraalisten normien joukkoon, vaan moraalisen neuvottelun avulla luodaan moraalista järjestystä, joka tarkoittaa kunkin keskusteluun osallistujan sen hetkistä ymmärrystä oikeuksista, vastuista sekä hyvästä ja pahasta. (Kurri, 2005). Moraalisuus viittaa keskustelun järjestykseen, siihen, millaisia ”sääntöjä” on olemassa siitä, miten toimitaan keskustelussa. Moraalisuuden käsitettä käytetään myös usein viittaamaan moraalisiin arvioihin, ei niinkään tosiasioihin perustuviin kuvauksiin. Myös näillä ‘totuudenmukaisilla’ kuvauksilla on kuitenkin moraalinen funktio. Moraalisuus voi olla niin syvälle rakentunutta puheen sisällöissä, etteivät keskusteluun osallistujat välttämättä koskaan tunnista moraalisia ydinkäsityksiään, vaikkakin nämä käsitykset vaikuttavat koko ajan taustalla. (Kurri, 2005).

Moraalisen järjestyksen teoria pohjautuu Daviesin ja Harrèn (1990) teoriaan vaihtuvista positioista, joka on kiinnostunut siitä, miten puheen kautta positioidaan eli asemoidaan itseä tai muita keskustelun aikana. Positointiteorian mukaan keskustelussa luodaan paikallisia moraalisia järjestyksiä (Harrè ym., 2009), ja kuten positiot, myös tämä näkymätön moraalinen järjestys tulee jatkuvasti uudelleenneuvotelluksi keskustelun kuluessa. Moraalista järjestystä itsessään ei pystytä havainnoimaan, mutta keskustelun sisältöjä havainnoimalla voidaan löytää diskursiivisia keinoja, joilla moraalista järjestystä hallitaan. (Kurri, 2005).

Moraalinen neuvottelu rakentuu erityisesti kolmen osa-alueen kautta. Yksi tärkeä moraalisen järjestyksen ja keskustelun moraalisuuden osa on toimijuuden (agency) käsite. Toimijuuden diskurssi voidaan nähdä kykynä vaikuttaa omaan toimintaansa ja on keskeinen siinä, miten vastuuta jaetaan ja miten se syntyy. (Kurri, 2005). Toinen olennainen moraalisen järjestyksen osa-alue on vastuun jakautuminen (responsibility). Kuten Harré (1995) toteaa, se, onko joku vastuussa jostakin tietystä toiminnasta, ei oikeastaan riipu yksilön psyykkisistä mekanismeista, vaan vastuun jakaminen on diskursiivinen ilmiö ja siten tapahtuu keskustelussa. Moraalisen järjestyksen luomisessa kolmas tärkeä osa-alue on selontekovelvollisuus (accountability), eli syiden antaminen tai selittäminen: miksi on toiminut jollakin tavalla (Goffman, 1955). Tällaista syiden esittämistä tapahtuu erityisesti silloin, kun omaa toimintaa kyseenalaistetaan. Muun muassa syiden esittämisen

avulla ihmiset hallitsevat moraalisia positioitaan, oikeuttavat toimintaansa tai puolustelevat sitä (Kurri, 2005).

Keskeinen moraalista neuvottelua aiheuttava kysymys pariterapiassa on usein se, kenelle vastuu muutoksesta kuuluu; kenen pitäisi tehdä aloite muutoksesta. Terapiaan saatetaan esimerkiksi tulla sillä asetelmalla, että toinen puolisoista tuodaan terapiaan ikään kuin ongelmana, joka tulee hoitaa. Tällöin vastuu muutoksesta rakentuu vain toisen puolison varaan. (Kurri & Wahlström, 2003). Tällaisen syytöksen tai vastuun kasautuminen vain toiselle osapuolelle asettaa hänet moraalisesti haavoittuvaan asemaan, mikä luo uhan kasvojen menettämisestä (Goffman, 1955). Yksi ilmiö moraalisen neuvottelun takana voikin olla se, että puoliset pyrkivät säilyttämään kasvonsa toistensa sekä terapeuttien silmissä, mistä Goffman (1955) käyttää termiä kasvotyö. Kasvotyö on prosessi, jossa vuorovaikutustilanteen osallistujat pyrkivät ylläpitämään itsestään haluttua kuvaa muille (Goffman, 1955).

Keskusteluun osallistujat hallitsevat moraalista järjestystä käyttämällä erilaisia diskursiivisia keinoja. Nämä keinot ovat tiiviisti sidoksissa aiemmin mainittuihin toimijuuden, vastuun ja selitysvelvollisuuden osa-alueisiin (Kurri, 2005). Tällaiset diskursiiviset keinot voivat liittyä esimerkiksi väitteen esittäjään tai esitettyyn argumenttiin. Nämä kaksi puolta liittyvät kuitenkin usein toisiinsa. (Jokinen, 1999). Diskursiivisia keinoja ovat muun muassa kategorisointi (esimerkiksi rikollinen-uhri-kategorisointi), kategorijäsenyydellä oikeuttaminen, etäännyttäminen omista intresseistä, asiantuntijalausunnolla tai konsensuksella vahvistaminen, faktuaalistava argumentaatio eli ”tosiasiapuhe” sekä metaforien tai ääri-ilmaisujen käyttö. *Kategorijäsenyydellä oikeuttaminen* tarkoittaa, että tiettyihin kategorioihin liitetään oikeus tietynlaiseen tietoon ja tietämykseen. Arvostetusta kategoriasta, kuten lääkäri, lausuttu puhe voi näyttäytyä vakuuttavampana kuin vähemmän arvostetusta kategoriasta lausuttu. Eri kategorioita voidaan herättää henkiin eri tilanteissa, ja niitä voidaan hyödyntää eri tavoilla. (Jokinen, 1999). *Omista intresseistä etäännyttäminen* tarkoittaa, että argumentin esittäjä irrottautuu ajamasta omaa etuaan ja näyttäytyy pyyteettömältä, joko vilpittömästi tai tietoisesti. Tämä on tehokas keino vasta-argumenttien tukahduttamiseksi. (Jokinen, 1999). *Faktuaalistava argumentaatio eli ”tosiasiapuhe”* määrittää esitetyt asiat tosiasioiksi ja häivyttää sekä omaa että kuulijan roolia sekä vastuuta asioiden kulusta. Tämä tuottaa usein vaihtoehdottomuutta vasta-argumenteille. Yksi keino luoda moraalista järjestystä on erilaisten *narratiivien luominen*, joilla pyritään jäsentämään tapahtuneista asioista tietynlaista kertomusta tai kuvaa. Narratiivit ovat aina esittämisyhteydestä riippuvaisia kuvauksia, ja niissä voidaan korostaa tiettyjä merkityksiä halutusta lopputuloksesta riippuen. (Jokinen & Juhila, 1999).

Metaforien käyttö on yksi argumentoinnin ja moraalisen neuvottelun keino, jolloin jotakin asiaa kuvataan käsitteellä, joka ei vastaa sen kirjaimellista määritelmää, mutta joka tekee asiaa ymmärrettäväksi liittämällä siihen merkityksiä jostain toisesta asiasta. *Ääri-ilmaisulla* korostetaan piirteitä, joita kuvauksen kohteena olevaan asiaan halutaan liittää, esimerkiksi käyttäen termejä “aina” tai “ei koskaan”. (Jokinen, 1999). Muita diskursiivisia vaikuttamisen keinoja ovat muun muassa listojen, toistojen sekä kontrastiparien hyödyntäminen (ks. Jokinen, 1999). Myös äänenpainoilla, huokauksilla ja katseilla voidaan muotoilla moraalista järjestystä ja omaa positiota (Kurri, 2005).

Kuten edellä mainittua, myös pariterapiakontekstissa moraalinen neuvottelu on olennainen keskustelun ulottuvuus, ja ymmärtämällä sen mekanismeja voidaan ymmärtää myös terapiakeskustelussa tapahtuvia ilmiöitä, esimerkiksi konflikteja, paremmin. Aiempi tutkimus (ks. Kurri & Wahlström 2005; Kurri & Wahlström, 2003) on painottanut sitä, miten terapeutit osallistuvat moraaliseen neuvotteluun, mutta vähemmän on tutkittu sitä, että miten puoliset itse tuottavat moraalista neuvottelua ja mikä merkitys tällä on keskustelun kulkuun. Tällaisella tiedolla voisi olla merkittävä vaikutus siihen, miten pariterapian prosesseja ja vuorovaikutusta ymmärretään ja tulkitaan.

1.3 Erimielisyydet parisuhteessa

Kaksi tiiviisti yhdessä elävää ihmistä kohtaavat todennäköisemmin kitkaa, erimielisyyksiä ja intensiivisempiä konflikteja kuin toisistaan vähemmän riippuvaiset ihmiset (Rands, Levinger, Mellinger, 1981), ja tällaiset vuorovaikutuksen haasteet ovatkin yksi yleisimmistä syistä hakeutua pariterapiaan (Malinen & Kumpula, 2013). Sen, miten erimielisyydet ratkaistaan, on havaittu olevan yhteydessä parisuhteen tyytyväisyyteen ja kestävyyteen (Gottman, 1994) sekä psykologiseen sopeutumiseen (Bradbury, Fincham, & Beach, 2000). Vaikka avioliitossa elävät ovat keskimäärin terveempiä kuin naimattomat, on avioliitossa esiintyvillä konflikteilla vaikutusta niin psyykkiseen, fyysiseen, kuin koko perheenkin hyvinvointiin (Fincham & Beach, 1999).

Kontulan (2013) tutkimuksen mukaan avio- ja avoliitoissa yleisimpiä ristiriitojen aiheita olivat kotityöt, lasten kasvattaminen, keskinäisen kommunikaation toimivuus, vapaa-ajan käyttäminen, seksuaalisuuden ja läheisyyden kysymykset sekä rahan käyttö. Määritelmiä tällaisille ristiriitatilanteille vuorovaikutuksessa on monia, kuten konflikti, erimielisyys ja riita. Englanninkielisessä kirjallisuudessa edellä mainittuihin ristiriitatilanteisiin viitataan yleensä sanalla

conflict. Conflict-sana kattaa näin suomenkieliset sanat konflikti, erimielisyys sekä riita, jotka kuitenkin näemme erillisinä ilmiöinä tässä tutkimuksessa. Termin laajuuden vuoksi sille on monia eri määritelmiä. Simons (1974) määrittelee sanan conflict olevan ”sosiaalisessa suhteessa tapahtuva ilmiö, jossa yhteensopimattomat intressit kahden tai useamman ihmisen välillä aiheuttavat kamppailua”. Ting-Toomey (1985) määrittelee konfliktin ”voimakkaaksi interpsyykkiseksi ja/tai intrapsyykkiseksi ristiriidaksi kahden tai useamman toisistaan riippuvaisen osapuolen välillä, mikä johtuu yhteensopimattomista tavoitteista, tarpeista, haluista, arvoista, uskomuksista tai asenteista”. Putnam ja Poole (1987) puolestaan näkevät konfliktin olevan ”toisistaan riippuvaisten henkilöiden vuorovaikutusta, jossa molemmilla osapuolilla on vastakkaiset tavoitteet, pyrkimykset ja arvot, ja jossa he näkevät toisen osapuolen potentiaalisesti olevan näiden tavoitteiden toteutumisen esteenä”. Deutschin (1973) mukaan konflikti voi olla toimiva tai toimimaton. Se voi olla hyödyllinen ollessaan turvallinen väylä ilmaista ongelmia ja pyrkiä muutokseen, mutta se voi olla myös vahingollinen ihmissuhteille aiheuttaessaan joustamatonta käyttäytymistä ja vähentynyttä kommunikaatiota. Toimimaton konflikti voi edetä eskaloituneisiin pattiilanteisiin (Deutsch, 1973). Tässä tutkielmassa määrittelemme erimielisyyden edellä mainitulla Putnamin ja Poolen (1987) määritelmällä. Riidan näemme olevan erimielisyyden eskaloitunut muoto, kun erimielisyyttä ei ole saatu rakentavasti ratkaistua. Lisäksi näemme, että riitaan liittyy erimielisyyttä kiihtyneempi tunnetila ja vihamielisempi vuorovaikutus.

Aikaisempi tutkimus erimielisyyksistä ja riidoista on keskittynyt riitelyn tyyliihin sekä ratkaisutapoihin. Muun muassa Gottman (Gottman, 1994; Gottman & Driver, 2005) on tutkinut parisuhteille tyypillisiä konfliktien ratkaisutyyliä. He löysivät kolme erilaista tyyliä: validoiva, ailahteleva, ja konflikteja välttävä. Newton ja Burgoon (1990) puolestaan tutkivat pariskuntien välistä vaikuttamisen keinojen käyttöä laboratorio-olosuhteissa erimielisyyksien aikana. On myös havaittu, että tietyt vuorovaikutuksen tavat ovat erityisen haitallisia parisuhteelle. Neljäksi ilmestyskirjan ratsastajaksi (four horsemen of the apocalypse) kutsutut toimimattomat ja jopa tuhoavat tavat parisuhteessa ovat repivä kritiikki, vaikenemisen muuri, puolustuskannalla olo sekä halveksunta (Gottman, 1994). Parien, joiden riitely tai vuorovaikutus yleensäkin ei ole toimivaa, on havaittu käyttävän huomattavasti todennäköisemmin näitä negatiivisia tapoja verrattuna onnistuneemmin toimiviin pareihin (Holman & Jarvis, 2003). Voisi ajatella, että tällaisten keinojen käyttö erimielisyyksien aiheita käsittelevässä keskustelussa voisi johtaa useammin myös riitatilanteisiin.

1.4 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Pro gradu- tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisissa erimielisyyksien aiheita käsittelevissä keskusteluissa käydään moraalista neuvottelua ja mitä diskursiivisia keinoja parit käyttävät hallitakseen moraalista järjestystä. Pyrimme myös selvittämään, miten käytetyt keinot ilmenevät vuorovaikutuksessa ja miten ne vaikuttavat keskustelun kulkuun. Taustateorianaan Pro gradu- tutkielmalle on Katja Kurrin teoria (2005) moraalista neuvottelusta ja moraalista järjestyksestä, joka pohjautuu Daviesin ja Harrén (1990) teoriaan keskustelun jäsenten vaihtuvista positioista. Aineistoon tutustumisen jälkeen tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

- 1. Millaisissa erimielisyyttä käsittelevissä keskustelunaiheissa käydään moraalista neuvottelua?*
- 2. Millä keinoilla puoliso käyvät moraalista neuvottelua pariterapiassa erimielisyyden aiheita käsittelevän keskustelun aikana? Ja miten nämä keinot ilmenevät vuorovaikutuksessa?*

2 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tämä pro gradu- tutkielma on osa laajempaa tutkimusprojektia: ”Pariterapia ongelmanratkaisun toimintaympäristönä: Riidan ja erimielisyyden aiheet, niistä keskusteleminen sekä riitelemine ja eri mieltä oleminen pariterapiassa”. Tutkimuksen tavoitteena on tutkia riidan ja erimielisyyden aiheisiin ja istunnossa näiden ympärillä tapahtuvaan vuorovaikutukseen liittyviä vuorovaikutussekvenssejä, toistuvia malleja sekä niiden muuttumista ja kehittymistä osana terapeutista tapahtumaa.

2.1 Tutkimusaineisto

Tämän tutkimuksen tutkimusaineisto koostui Jyväskylän yliopiston Relationaalinen mieli- tutkimushankkeessa sekä Jyväskylän yliopiston psykoterapiaklinikalla 2010-luvulla toteutuneista ja nauhoitetuista pariterapiaistunnoista. Relationaalinen mieli -tutkimusaineisto koostui 12 parista, joista kaksi valikoitui tutkimukseemme. Psykoterapiaklinikan aineisto koostui kahden parin pariterapiaistuntojen videonauhoitteista, joista toinen pari valikoitui tutkimukseemme. Terapiaprosessi koostui kullakin parilla 4-7 puolentoista tunnin mittaisesta terapiaistunnosta, jotka kaikki otimme mukaan analyysiin. Ajallisesti jokaisen parin istunnot pidettiin noin vuoden aikavälillä.

2.2 Analyysimenetelmä

Pro gradu- tutkielman menetelmäksi valittiin diskurssianalyysi. Diskursiivinen lähestymistapa on väljä teoreettinen viitekehys, jossa ollaan kiinnostuneita merkitysten tuottamisen tavoista ja merkityssysteemeistä, joita puheen kautta tuotetaan (Jokinen & Juhila, 1999). Yksilön subjektiivista kokemusta tärkeämpänä pidetään tässä suuntauksessa ihmisten välillä vuorovaikutuksessa rakennettua ja jaettua ymmärrystä. Diskurssianalyysissä kieltä tarkastellaan todellisuuden rakentamisen keinona ja sosiaalisen toiminnan muotona, siinä mielessä, että puhujat käyttävät kieltä saavuttaakseen tiettyjä tavoitteita omissa ihmissuhteissaan. Diskurssianalyysin avulla pyritään selvittämään, miten tietyt asiat on rakennettu puheessa, huomioiden puhujien selontekojen

vaihtelevuus, ja tutkitaan retorisia näkökohtia sekä puheen funktioita sen hetkisen vuorovaikutuksen yhteydessä. (Avdi, 2016).

Diskurssianalyttinen lähestymistapa koostuu useista eri painopisteistä, joista riippuen kielen käyttöä, siihen liittyviä konteksteja, toimintaa, merkityksiä ja merkitysten tuottamisen tapoja tutkitaan (Jokinen & Juhila, 1999). Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa keskeistä on toisiinsa kietoutuvien merkitysten tuottamisen tapojen ja puheessa tuotettujen merkityssysteemien tarkastelu (Jokinen & Juhila, 1999). Koska puhetta tarkastellaan sosiaalisen todellisuuden rakentamisena, analyysin ensimmäinen painopiste on yleensä merkityksen rakentamisen ja neuvottelun tarkastelussa. Merkityksiä rakennetaan diskurssien tai merkityssysteemien avulla, jotka liittyvät vuorovaikutteiseen ja laajempaan sosiokulttuuriseen kontekstiin ja jotka vaikuttavat puhujan tarkoituksista huolimatta. (Avdi, 2016). Diskursseilla tarkoitetaan verrattain eheää merkityssuhteiden kokonaisuutta tai merkitysulottuvuutta, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla (Suoninen, 1999). Diskursseilla viitataan sanojen, käsitteiden ja kuvausten joukkoihin, jotka ryhmittyvät usein metaforien tai kielikuvien ympärille, ja joilla puheessa rakennetaan erilaisia versioita teoista, itsestä ja sosiaalisista rakenteista (Wetherell & Potter, 1992).

Diskurssianalyysi keskittyy myös kielen funktioon, eli siihen mitä kielen käytöllä tavoitellaan. Sitä tarkastellaan muun muassa aineiston retoriikan ja responsiivisuuden analysoinnin kautta. Retorisuutta tutkittaessa keskitytään puheen argumentatiiviseen tai retoriseen rakenteeseen ja etenkin niihin tapoihin, joilla tiettyjen merkitysten tai sosiaalisen todellisuuden versioiden hyväksyttävyyttä edistetään asiaa koskevinä tulkintoina. Diskurssianalyysissä vakuuttavaa retoriikkaa tarkastellaan usein faktan konstruointina. (Jokinen & Juhila, 1999).

Responsiivisuudella viitataan puolestaan siihen, miten yksilöt yhdessä rakentavat merkityksiä. Responsiivisuudessa korostuu kielellisen vuorovaikutuksen vastavuoroisuus, kun keskustelun osapuolet reagoivat vuorovedoin toistensa puheenvuoroihin ja sitä kautta rakentavat yhdessä tietynlaista sosiaalista todellisuutta. (Jokinen & Juhila, 1999). Retorisuus ja responsiivisuus voivat olla läsnä samassa aineistossa, kuten esimerkiksi kasvokkain tapahtuvissa keskusteluissa. Tässä tutkimuksessa otamme huomioon puheen retorisuuden sekä responsiivisuuden.

Diskurssianalyysi voi olla luonteeltaan myös kriittistä tai analyttistä. Kriittisen analyysin lähtökohtana on yleensä oletus tiettyjen alistussuhteiden olemassaolosta ja tutkimuksen pyrkimyksenä on tarkastella niiden kielellisten käytäntöjen tarkastelu, joilla näitä suhteita oikeutetaan ja ylläpidetään. Analyttisessä diskurssianalyysissä pyritään aineistolähtöisyyteen, eli tutkijan keskeisenä tavoitteena on olla mahdollisimman avoin aineistolle ja sieltä löytyville jäsenyksille. Aineistojen luvun lähtökohtana on siten "ei-tietäjän" positio. (Jokinen & Juhila, 1999). Ei-tietäjän position kautta voidaan tarkastella käsillä olevaa informaatiota ja tehdä siitä

tulkintoja ilman, että teoreettiset lähtökohdat tai aiemmat tulkinnat tai selitykset rajoittavat sitä liikaa (Anderson & Goolishian, 1992).

2.3 Tutkimuksen etiikka

Tämä tutkimus on osa laajempaa tutkimushanketta *Pariterapia ongelmanratkaisun toimintaympäristönä: Riidan ja erimielisyyden aiheet, niistä keskusteleminen sekä riitelemine ja eri mieltä oleminen pariterapiassa*. Tutkimuksen aineisto koostuu kahden laajemman tutkimuksen aineistosta, jotka molemmat ovat eettisen lautakunnan hyväksymiä. Tutkittavia on informoitu tutkimuksesta ja sen toteutuksesta. Tutkittavilta on pyydetty tietoinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta sekä videonauhoituksesta.

2.4 Aineiston analyysi

Aineistoon tutustuminen alkoi nauhoitettujen istuntojen katselulla. Aloitimme katsomalla jokaisen istunnon niiltä pareilta, jotka täyttivät tutkimuksemme edellyttämät kriteerit. Poissulkukriteerit tutkimukseen osallistumiselle olivat fyysinen tai henkinen väkivalta nykyisessä tai aiemmassa suhteessa. Parisuhdeväkivalta on ilmiö, joka kietoutuu moniin parisuhteen osa-alueisiin, esimerkiksi vastuun, katumuksen, vihan ja rakkauden kysymyksiin ja se saattaa luoda epätasa-arvoisia valta-asetelmia erityisesti riitatilanteisiin. (Goldner, 1998).

Valitsimme näistä jäljelle jääneistä pareista tarkempaan tarkasteluun ne, joilla ylipäätään esiintyi erimielisyyksiä terapiaistuntojen aikana. Seuraavalla katsomiskerralla poimimme ja kirjasimme ylös kaikki kohdat, joissa erimielisyyttä esiintyi. Tarkastelimme vuorovaikutuksen kohtia, joissa erimielisyys tuli esiin verbaalisesti, eli toinen puolisoista vastasi toisen kommenttiin eriävän näkemyksensä joko suorasti tai epäsuorasti esimerkiksi todeten ”tuosta voi olla montaa mieltä”.

Tämän jälkeen analysoimme tarkemmin jokaista keskusteluotetta, jossa esiintyi erimielisyyttä ja karsimme pois ne otteet, joissa ei esiintynyt lainkaan moraalista neuvottelua. Tässä vaiheessa jäljelle jäivät kohdat, joissa siis esiintyi erimielisyyttä sekä moraalista neuvottelua. Lopulliseen tutkimukseen valitsimme mukaan kolme keskenään melko erilaista paria. Poimimme

heidän terapiakeskusteluistaan kohdat, joissa esiintyi erimielisyyttä, ja lähdimme aineistolähtöisesti teemoittelemaan erimielisyyttä aiheuttavia keskustelunaiheita. Kriteerinä tutkimukseen valituilla erimielisyyden aiheilla oli se, että se tuottaa moraalista neuvottelua.

Aloimme luokitella aineistolähtöisesti erimielisyyden aiheita käsitteleviä keskusteluotteita, joissa käytiin moraalista neuvottelua. Luokittelua ei ohjannut mikään aikaisempi teoria, vaan luokat syntyivät puhtaasti aineistolähtöisesti. Jokaiselta parilta muodostui joitakin selkeitä teemoja ja aiheita, joihin palattiin useissa istunnoissa. Erimielisyyttä käsittelevistä keskustelunaiheista, joissa käytiin moraalista neuvottelua, syntyi aluksi kuusi luokkaa, joista lopulliseen tutkimukseen otimme mukaan neljä yläluokkaa. Valikoimme aineistosta lainaukset, jotka havainnollistivat monipuolisesti niitä diskursiivisia keinoja, joilla moraalista neuvottelua käytiin erimielisyyden aiheita käsittelevän keskustelun aikana.

3 TULOKSET

3.1 Tulosten esittäminen

Tutkimuksessamme tarkastelimme sitä, millä tavalla moraalista neuvottelua käytiin erimielisyyden aiheita käsittelevissä keskusteluissa. Erimielisyyttä käsittelevistä keskustelunaiheista, joissa käytiin moraalista neuvottelua, syntyi aluksi kuusi luokkaa, joista lopulliseen tutkimukseen otimme mukaan neljä yläluokkaa. Lopulliset luokat ovat ajankäyttö, uskottomuus, yhteisyyden ja itsenäisyyden kysymykset parisuhteessa sekä vuorovaikutukseen liittyvät odotukset ja toiveet.

Esittelemme tulokset siten, että jokaista luokkaa kuvaamaan on poimittu kaksi tai kolme aineistolainausta eri vaiheista terapiaprosesseja. Anonymiteetin suojaamiseksi emme erottele sitä, mitkä aineistolainaukset ovat minkäkin parin terapiaprosessista. Tutkimuskysymysten kannalta tämä tieto ei ole olennainen. Otteet on pseudonymisoitu, eli niistä on poistettu ja/tai muutettu osallistujien tunnistamisen mahdollistavat yksityiskohdat. Otteet ovat esitetty kronologisessa järjestyksessä kunkin luokan sisällä sekä niissä on esillä aika, mistä kohtaa terapiaistunnosta se on poimittu. Rivit on numeroitu analyysin seuraamisen helpottamiseksi. Litteroinnissa on käytetty merkintöjä M, N, sekä T. M tarkoittaa miesasiakasta, N naisasiakasta, ja T terapeuttia. Litteroinnissa muut käytetyt merkit ovat:

(2)	tauco, jonka kesto sekunteina
(.)	0.5 sekuntia lyhyempi hiljaisuus
[]	hakasulkeet: päällekkäispuhunnan alkamis- ja päättymiskohta
°hiljaa°	hiljaisella äänellä sanottu kohta
<u>äänekäs</u>	alleviiwaus: äänten painottaminen
£	hymyilevä ääni
↑	äänenkorkeuden nousu
↓	äänenkorkeuden lasku
kou-	viiva sanan lopussa: sanan keskeyttäminen
.hjoo	(piste sanan edessä) sana lausuttu samalla sisään hengittäen
hhh	kuuluva uloshengitys
ISOT	Kirjaimet: kovaääninen puhe
(())	kaksoissulkeissa purkajan huomioita

3.2 Ajankäyttö

Ensimmäinen luokka koostuu otteista, joissa ilmeni erimielisyyttä siitä, miten puoliset käyttävät aikaansa. Keskeisin ajankäyttöön liittyvä teema oli tietokoneen ja sosiaalisen median käyttö, joka herätti erimielisyyttä sekä moraalista neuvottelua. Aiheeseen palattiin useita kertoja eri istuntojen aikana. Erityisesti erimielisyyttä aiheutti se, kenen puoliset näkivät olevan vastuussa ongelmasta. Ensimmäinen ote on poimittu parin ensimmäisestä istunnosta, toinen ote parin toisesta istunnosta ja kolmas ote viimeisestä eli kuudennesta istunnosta. Tämän tarkoitus oli osoittaa parin moraalisisessa neuvottelussa tapahtunutta muutosta, sitä miten keskustelun kulku muuttuu, kun käytetään erilaisia moraalisen neuvottelun keinoja.

Ote 1. Ensimmäinen istunto. (00:24:03-00:24:55)

1	M:	-- mutta (.) se saattaa tulla ehkä (.) huom-huomaamattomasti mutta m- niinku yhteisen ajankäyttöön
2		liittyen mutta kyllä mä (1) mää aika paljon pistäsin tän sosiaalisen median piikkiin niinku tätä (.)
3		ajankäyttöä mitä (.) mitä tota niin niin <u>huomaamatta</u> (.) on semmonen aikavaras [oikeestaan
4	T:	[molemmilla vai
5	N:	mutta ehkä enemmän [mulla]
6	M:	[no mul] mulla ei oo sen kanssa oikeestaan mä [hyvinkin vähän käytän
7	N:	[mutta kyllä sääkin tuut ku
8		sää tuut kotiin sää meet koneelle <u>ensimmäisenä</u> [sää] meet <u>aina</u> koneelle et sää ole siellä niitten lasten
9		kanssa
10	M:	[no]mm se on se ((naurahtaa)) (.) siitä voi olla
11		montaa mieltä
12	N:	se on semmonen toimintamalli kyllä mä sen nytte justiin viimeksi mä aattelin ku sillon sovittiin että
13		vähennetään niitä nii sit mä vähensin niin sit sää alotit sen
14	M:	no se on semmonen [missä ei kohtaa se näkemys välttämättä että miten-miten päin se °menee°
15	N:	[et ei sitä oo sitä perheen yhteistä nii]

Tämä ote on erityinen vastuun sijoittumisen näkökulmasta. Puheessaan mies tekee selontekoa ajankäytöstä ja kuvaa siihen liittyvien ongelmien johtuvan suurilta osin sosiaalisesta mediasta mainiten, kuinka sosiaalinen media on ”aikavaras” (rivit 1-3). Sanavalinta ”aikavaras” voidaan nähdä metaforana, jolla sosiaalinen media tehdään ikään kuin aktiiviseksi toimijaksi, joka voidaan vastuuttaa ongelmasta. Sanavallinnalla mies häivyttää omaa toimijuuttaan ja luo vaikutelman, että hänellä ei olisi mahdollisuuksia vaikuttaa tähän asiaan. Riveillä 2 ja 3 hän luo moraalista järjestystä faktuaalistavan argumentoinnin eli tosiasiapuheen avulla, jolla määrittää sosiaalisen median olevan ”huomaamatta sellainen aikavaras”, ikään kuin yleisesti tiedossa olevana faktana. Terapeutin kysymykseen siitä, jakavatko molemmat puoliset tämän ongelma tietokoneen käytön suhteen (rivi 4), nainen vastaa myöntäen oman vastuunsa ja ongelmansa olevan suurempi kuin miehen (rivi 5). Naisen vahva toimijuuden ilmaiseminen ja vastuun ottaminen ongelmasta saa miehen hyväksymään tarjotun asetelman ja mies toteaa, ettei hänellä ole osuutta ongelmaan (rivi 6). Miehen oman toimijuuden kiistäminen ja sitä kautta vastuun siirtäminen yksinomaan naiselle saa tämän muuttamaan kantaansa hyvinkin jyrkästi. Nainen ilmaisee vastasyytöksen miestä kohtaan: kuinka tällä on tapana mennä ”ensimmäisenä” ja ”aina” tietokoneelle sen sijaan, että viettäisi aikaa lastensa kanssa (rivit 7-8). Tällaisten ääri-ilmaisujen avulla luodaan mielikuvaa toistuvasta toiminnasta, ja siten tehdään syytöksistä voimakkaampia. Lasten kanssa vietettyyn aikaan vetoamalla nainen vetäytyy ajamasta omaa etuaan ja näin näyttäytyy pyyteettömänä, joko tarkoituksella tai vilpittömästi. Näiden edellä mainittujen sanavalintojen voidaan katsoa luovan uskottavuutta kuvaukselle ja käsitys konfliktin pysyvyydestä pyritään rakentamaan ikään kuin kummankin puolison jakamaksi.

Nainen syyttää miestä siitä, kuinka tämä valitsee tietokoneen lasten sijaan. Tähän mies toteaa (rivi 10) kuinka asiasta ”voi olla montaa mieltä”, jolla hän ilmaisee epäsuorasti olevansa eri mieltä. Miehen naurahtaminen ja ilmaisun äänensävy kokonaisuutena voisi ilmentää sitä, että hän haluaa kyseenalaistaa väitteen sisällön mielekkyyden. Tämän tyyppiset yleiset lausahdukset sulkevat mahdollisuuden jatkaa asiasta neuvottelemista, ja saattaa olla, että mies ymmärtää, että asiasta väittelemisen ei johda rakentavaan keskusteluun. Hän käyttää samaa keinoa seuraavassa puheenvuorossaan toteamalla, kuinka näkemykset asiasta eivät kohtaa. Naisen kommentti siitä, kuinka ei ole perheen yhteistä aikaa, on muotoiltu passiivissa, ottamatta kantaa siihen, kenen vastuulla asia on. Tämä häivyttää kummankin osapuolen toimijuutta asian korjaamiseksi.

Ote 2. Toinen istunto. (00:34:49-00:35:57)

- 1 M: --ja sitten niinku (.) sitten niinku myös se (.) myös se niinku vähän tympäsee että kun ois jotain (.)
2 jotain niinku juteltavaa ja muuta että eiku oota mää laitan tän yhen viestin tai mää tähän vähän näin ja
3 katon täältä pikkusen että on semmoinen aika että [niinku
4 N: [no mutta mitä sää toivot ittelles (.) miks sää
5 [aina toivot
6 M: [NO sitä nimenomaan ittelleni tarkotan sitä että on (.) sää oot kuulolla
7 N: nii (1) nii
8 M: mm
9 N: nojoo (.) mut [että mitäs sää]
10 T: [niin että tarkostat ööm että saat hänet niinku häneen kontaktin
11 M: [joo
12 T: [sinä saat sen kontaktin
13 M: joo joo [kyllä
14 N: [niin että sää saat muhun kontaktin
15 M: kyllä kyllä
16 N: jaah miten se on musta tuntunut siltä että mää en kyllä saa suhun kontaktii
17 M: no ei sieltä näytön takaa saa
18 T: [mihis se sitte
19 N: [ai että mää oon ollu se (.) aina sää sanot että mää oon se ku se menee oikeesti niin että sinä hoidat ne
20 laskuasiat aina illalla (2) ja sen takia määkin sitten otan sen esiin ja katon jotain facebookia kun sää
21 et oo sitten siinä
22 M: no kokeillaan
23 N: niin nyt [kokeillaan
24 M: [mää oon sitä mieltä ((yskäsy)) ei siitä
25 N: ihan [turha siitä kiistellä
26 M: [en mää osaa siitä väi-väittää vastaan enkä puolestaan että miten se käyttö on ollu

Mies ilmaisee turhautumistaan siitä ja esittää epäsuoran syytöksen, että ei saa naiseen kontaktia puhelimen ja sosiaalisen median vuoksi (rivi 1-3). Hän esittää naiselle toiveen siitä, että tämä olisi paremmin ”kuulolla” (rivi 6). Nainen myötäilee toivetta ensin todeten ”niin niin nojoo”, mutta hetken päästä esittääkin syytöksen miestä kohtaan: että mies onkin se, johon ei saa kontaktia (rivi 16). Tähän mies toteaa, että näytön takaa ei saa kontaktia (rivi 17) esittäen syytöksen naista kohtaan. Tähän nainen vastaa kärkkäästi, kuinka ”oikeasti” asiaa on niin, että miehen käytöksen vuoksi myös nainen alkaa selailta sosiaalista mediaa (rivit 19 ja 20). Tässä lauseessa nainen käyttää moraalisen neuvottelun keinona tosiasiapuhetta ”se menee oikeesti niin että...” sekä selontekoa, jolla oikeuttaa omaa toimintaansa miehen toiminnalla. Näin ollen nainen asettuu uhrin position ja kääntää miehen rakentaman asetelman päinvastoin.

Mies esittää tarjouksen ”no kokeillaan”, jolla hän tarjoaa jaettua toimijuutta ja yhteistä vastuunottoa siitä, että yhdessä kokeilisi vähentää laitteiden käyttöä (rivi 22). Nainen hyväksyy tämän yhteisen vastuun jakamisen ja suostuu kokeiluun (rivi 23). Mies haluaa kuitenkin vielä mainita, että ei osaa sanoa siitä, millaista tietokoneen käyttö on kummallakin aiemmin ollut (rivi 26). Hän ei ilmaise suoraan omaa toimijuuttaan ja osuuttaan liialliseen sosiaalisen median käyttöön,

mutta ei toisaalta enää syytä tai vastuuta naistakaan asiasta. Kumpikin hyväksyy tämän asetelman ja keskustelussa siirrytään muihin aiheisiin.

Ote 3. Kuudes istunto. (1:10:06- 1:10:33)

- 1 M: --ja sit oli jotain niitä tavoitteita niinku tavallaan siitä ajankäytön suhteen [ja niinku sit niinku]
2 N: [niin no se oli .joo]
3 T: onks sille tapahtunu mitään
4 M: niinku näille no sehän ei oo mun mielestä kyllä onnistunu ihan se
5 N: ((nauraa))
6 M: facebook kautta muu niinku [tavallaan ↑säätely]
7 N: [ei niin no ei se] eikä myöskään se että oltas lyöty kalenteriin niitä aikoja
8 mutta jotenki [arki]
9 M: [↑mut] niitä on ollu sitte siitä huolimatta
10 N: nii nii on jo[tenki sillee] vähän enemmän ex tempore ehkä kuitenkin [sitte
11 M: [että tota]
12 T: [yhteisiä aikoja]
13 N: [nii]
14 M: [nii]

Ajankäytön aiheeseen palataan vielä viimeisen istunnon aikana, kun terapeutti kysyy, onko asiaan tullut muutosta (rivi 1). Tähän mies toteaa passiivimuodossa, että ajankäytön parantaminen ei ole yrityksistä huolimatta onnistunut (rivi 4). Naisen nauramisen (rivi 5) liitettynä myöhempään kommenttiin (rivi 7) voisi tulkita niin, että ongelman merkitys arjessa on jollakin tavalla muuttunut (problem dissolves), sillä se ei enää aiheuta samanlaisia reaktioita tai moraalista neuvottelua kuin ensimmäisissä aineistolainauksissa. Naisen nauraminen, ottaen huomioon keskustelukontekstin, luo sellaisen vaikutelman, että vaikka pyrkimyksistä huolimatta tavoitteita ei ole saavutettu, ongelma ei ole enää niin hallitsevassa asemassa kuin ennen. Tällaiset nonverbaaliset reaktiot muodostavat osaltaan moraalista järjestystä, ja niillä voi olla suurikin rooli. Tavalla, jonka mies totesi, että asia ei ole onnistunut, on luultavasti yhteydessä siihen, miten nainen reagoi. Jos mies olisi vaikkapa todennut, että asia on epäonnistunut naisen käyttäytymisen vuoksi, olisi naisenkin reaktio voinut olla täysin toinen. Passiivimuodossa mainittuna asia ei kuitenkaan aiheuttanut esimerkiksi puolustusreaktiota naisessa, vaan kumpikin pystyi hyväksymään tämän toteamuksen.

Lopulta kumpikin toteaa, että yhteisiä hetkiä on ollut ”enemmän extempore” (rivi 10). Tämä sanavalinta häivyttää kummankin toimijuutta: ikään kuin asiaan olisi vain itsestään löytynyt ratkaisu, eikä kummankaan osapuolen toiminnalla olisi ollut mitään roolia. Tämän viimeisen istunnon aikana yhteisestä ajasta keskusteltaessa ei enää ilmennyt aiemmin esiintynyttä syyttelyä,

puolustelua tai oman toiminnan oikeuttamista, vaan asiaan löytyy yhteisymmärrys, kun molemmat osapuolet ottavat vastuuta asiasta ja aiemmasta ongelmasta tulee jaettu kokemus.

3.3 Uskottomuus

Toinen luokka muodostui erimielisyyksistä, jotka liittyivät uskottomuuteen keskinäisessä suhteessa: mustasukkaisuus ja parisuhteen ulkopuolinen suhde olivat useasti esillä keskusteluissa. Esiin tuli monta erilaista näkökulmaa ja selitystä siitä, mikä on johtanut tilanteeseen ja mikä olisi oikea tapa edetä asiassa. Ulkopuolista suhdetta sekä siihen johtaneita syitä käsiteltiin monen eri teeman, kuten henkilöhistorian tai puolisoiden persoonallisuuden piirteiden kautta, mikä johti monien erilaisten moraalisen neuvottelun keinojen käyttämiseen. Seuraavat kaksi lainausta on otettu parin toisesta istunnosta ja niissä keskustellaan parisuhteen ulkopuolisesta suhteesta.

Ote 4. Toinen istunto (00:01:29-00:04:37)

- 1 M: m (2) m (6) ihminen (1) öö noin tuttavapiiris ja (.) tämmösis niin (.) kun on- on semmosia (4) ihmisiä
2 jotka ei oo (.) muodostanu parisuhdetta niin sanottuja vanhoja poikia ja (.) vanhoja piikoja (.) niin (.)
3 semmosia yksineläneitä ihmisiä niin (.) mitä (.) niinku pidempään ne on eläny yksin niin sitä vaikeempi
4 niitten on muodostaa semmosta (.) perinteistä parisuhdetta kun niitten elämä on (2) muokkaantunu
5 määrätyille urille ja (.) ja ikään kuin nii- nii- niille kun ne on-on voinu elää pitkälti vaan itselleen niin
6 (.) niistä on muodo- (.) se elämä on muodostunu sillätavalla aika itsekkääksi (3) ja (1) mun mielestä täs
7 (2) mikä mua (.) täs meidän suhteessa on hiertäny niin täs (.) asias on justin naisen (nimi poistettu)
8 semmone (2) voimakas (.) itsekkyyys (.) mä ymmärrän sen sillälaila (.) mä ymmärrän sen sillälaila (.)
9 et (2) naisen lapsuudes (.) taikka nuoruudes (1) naisen (nimi poistettu) läheinen (.) eli (.) vähän
10 samanlaisen (.) aikakauden ku tämä kaveri (.) joka täs meidän välis on ollu
11 T: mm
12 M: ja (.) mä luulen että täs on nyt vähän sitä että nainen (nimi poistettu) (2) yrittää auttaa elää niinkun (.)
13 sitä läheisen asiaa tämän (.) kaverin °asias°
14 T: mmmh mm mmh (.) mitäs sä ajattelet tästä asiasta miehen (nimi poistettu) näkemyksestä?
15 N: no tota niinni (.) no en mä ihan kaikkia allekirjota (2) jo sen takia koska tota (2) ei tällä nyt sellasia
16 ongelmia oo (2) kuitenkin ainakaan vie(h)lä (.) toivottavasti (4) niin pahasti kun hänellä ja tää
17 ihminen kuitenkin pystyy olla töissä ja (.) mutta tietysti sen alkoholinkäyttö on
18 (.) runsaampaa mitä niinkun esimerkiks (.) me(h)illä

Tässä oteessa esiintyvä miehen naisen puolesta tehty selonteko oli ainutlaatuinen, sillä sitä ei esiintynyt muilla aineiston pareilla. Miehen kuvauksilla ”vanhoista pojista ja vanhoista piioista” (rivi 1-2), hän muodostaa vahvasti kategorialuokan tällaisista ihmisistä. Hän kiistää heidän toimijuuttaan ja kykyjä tehdä ratkaisuja oman elämänsä suhteen, sillä heidän ”elämänsä on muokkautunut määrätyille urille” (rivit 1-5). Hän ei suoraan viittaa naiseen vanhana piikana, mutta

antaa puheenvuorossaan (rivit 7-8) ymmärtää, että ajattelee naisen kuuluvan tähän kategorialuokkaan, sillä häneltäkin löytyy tämä vanhojen poikien ja piikojen kategorialle tyypillinen piirre, ”voimakas itsekkyyttä”.

Mies tekee (rivit 8-10 ja 12-13) selontekoa naisen elämästä tuottaen psykologisen selityksen tämän tekemisille naisen kehityshistoriaan perustuvana. Tällainen selonteko toisen elämästä voi liittyä siihen, että mies pyrkii säästämään omat kasvonsa: että ongelma ei olisikaan hänessä ja huonossa suhteessa vaan naisen alttiudessa pyrkii pelastamaan apua tarvitsevia ihmisiä. Mies luo tietynlaista narratiivia naisen elämäntapahtumista ja niiden vaikutuksesta tähän päivää pyrkien ehkä jäsentämään tapahtumia itselleen sekä rakentamaan vakuuttavaa argumenttia terapeuteille.

Nainen ei kuitenkaan ”allekirjoita” täysin miehen tarjoamaa selitystä, vaan mainitsee, kuinka kyseisellä miehellä ei kuitenkaan ole niin vakavia ongelmia kuin läheisellä (rivit 15-16). Nainen ei kuitenkaan kommentoi enempää väitettä siitä, että hän yrittäisi pelastaa miehen omaan historiaan liittyvien asioiden vuoksi.

Ote 5. Toinen istunto. (00:53:51-00:56:19)

- 1 N: ja (.) tavallaan (1) ku mies (nimi poistettu) (.) puhu siitä (.) valinnoista että (.) valitsinko mä niinku sillä
2 tavalla valitsinko mä sen alkoholisoituneen vai hänet (.) mut eihän siitä oo niinku ollu kysymys niistä
3 valinnoista (.) emmää tässä ketään voi valita (3) mut että sen mä niinku ajattelen että onko se vielä
4 niinku (2) onks se miehen (nimi poistettu) ylpeydelle (.) niinkun (.) vielä suurempi kolaus koska (.) se
5 oli entuudestaan hänen tiedossaan
6 M: ei (.) ei se mun ylpeydelle oo mutta (.) mutta (.) si- sen on nyt- nyt on kolmas vuosi tätä (.) niinku lähös
7 menemään ja (.) sitä (.) sä oot (.) mulle nyt (.) kaks vuotta puhunu mulle siitä että se on ystävä ja mä
8 oon sanonu että mä-mulla ei oo mitään sitä vastaan että se on ystävä ja kun se on avointa ja rehellistä
9 tää touhu (.) mä tänä päivänä tiedä et mis- missä täs mennään (.) ja mun mielestä se on- se
10 on mun me-se on määrättyllä lailla mun pettämistä mitä ne koko aika mun selän takana tekee (.) mä
11 koen sen sillä lailla (.) vaik se ois kuinka viatonta (.) ja muuta mutta kun se tehdään SALAA
12 kähmimällä mun selän takana nii mä koen sen sillä lailla (.) et se on (.) sillon kun te aloitte sitä touhua
13 ni sä kysyit multa että (.) onko se pettämistä ku suutelee to- vierasta miestä (.) mä sillon sulle sanoin
14 että se on pettämistä si-siinä ta- eee että se riippuu siitä että miten se suutelu mitä sillä suutelulla
15 merkitään mikä- mikä se on se (.) että sillon jos s- (.) jos sitä suudellaan hy-h- ystäväinä vaan tällälaila
16 (.) nii se ei oo pettämistä (.) mut jos siinä on jotain muuta (.) siinä suutelemisessa niin sillon se on
17 pettämistä JA NYT MÄ KOEN ETTÄ KAIKKI TÄMÄ MITÄ MUN selän takana tehdään on pettämistä
18 (.) KU SE EI OO (.) JULKISTA eikä (.) ja rehellistä ja avointa niinku se on pitäny puheitten mukaan
19 koko aika olla (.) MÄ EN TIEDÄ YHTÄÄN MISSÄ- missä näis asioissa mennään
20 N: ensinnäkin se suutelukysymys oli ennen (.) ennen ku mitää oli [°tapahtunu°
21 M: [nii nii (.) mutta se oli- MÄ TIESIN
22 SILLON että nyt jotain tapahtuu
23 N: ja sitten se on mun mielestä julkista jos me istutaan kahvilla jossakin julkisessa paikassa
24 M: nii mut kyllähän sä ny muistat mitä täs on ollu kaikkee muuta
25 N: ja sitten kun meillä ei oo mitään fyysistä (3) °enää°

Aiheeseen palataan vielä tapaamisen loppupuolella, kun nainen mainitsee (rivit 1-2), kuinka mies oli kysynyt häneltä, valitseeko tämä mieluummin alkoholisoituneen miehen vai hänet. Tässä toinen mies kategorisoidaan alkoholisoituneeksi, ja toinen jollakin tavalla toisenlaiseksi, ”paremmaksi” vaihtoehdoksi. Kategorisointi on yksi moraalisen neuvottelun keinoista, jolla luodaan vastakkainasettelua hyvän ja pahan vaihtoehdon välillä. Nainen myös esittää (rivi 4), kuinka miehen ylpeys saattaa kokea sen vuoksi kolauksen, että toinen mies on entuudestaan hänen tiedossaan.

Mies kiistää naisen ehdotuksen siitä, että asialla olisi yhteyttä hänen ylpeyteensä (rivi 6), ja tästä seuraa miehen pitkä puheenvuoro. Kenties juuri ylpeyteen vetoaminen saa miehen pelkäämään kasvojensa menettämistä. Seurauksena hän ryhtyy puolustautumaan ja kääntämään keskustelun syyttäväksi (rivi 9) naista kohtaan. Mies syyttää naista pettämisestä käyttäen vahvoja sanakäänteitä ja lopulta korottaen ääntään (rivi 11-12). Moraalista neuvottelua käydään vetoamalla rikollinen-uhri-asetelmaan (rivi 9) ja värittäen syytöksen voimakkuutta käyttäen esimerkiksi sanoja ”salaa” ja ”kähmimällä” (rivit 11-12), tehden petoksesta yhä pahemman.

Nainen puolustautuu vedoten siihen, että kanssakäyminen toisen miehen kanssa on ollut julkista (rivi 23). Tämän jälkeen mies vetoaa naisen toimijuuteen ja kehottaa muistelemaan (rivi 24), mitä ”kaikkea muuta” on ollut. Nainen ohittaa miehen kommentin, mutta lisää edelliseen puheenvuoroonsa vielä sen, että fyysistä kontaktia ei ole ollut (rivi 25). Tauon jälkeen hän lisää vielä maininnan ”enää”, mikä viittaa siihen, että hän ilmaisee toimijuuttaan ja vastuutaan aiemmasta fyysisestä kanssakäymisestä.

3.4 Yhtenäisyyden ja itsenäisyyden kysymykset

Keskeiseksi teemaksi nousivat myös erimielisyydet siitä, miten parisuhteessa tulisi olla ja millainen on oikeanlainen parisuhde. Tasapainottelu sen välillä, kuinka paljon on oikeutettu säilyttämään oma yksilöllinen vapautensa ja toteuttamaan itseään, ja toisaalta kuinka paljon on velvollinen huomioimaan myös toisen tarpeita ja mukautumaan toisen toiveiden mukaan. Näiden kysymysten pohjalta keskustelua käytiin muun muassa rahankäytöstä, miehen ja naisen rooleihin kohdistuvista odotuksista sekä käsityksistä siitä, millainen on hyvä parisuhde. Seuraavat lainaukset ovat parin kolmannesta istunnosta.

Ote 6. Kolmas istunto (00:16:18-00:17:57)

- 1 M: --mutta kyllä mä sen niinku ymmärrän naisen (nimi poistettu) kun naisen (nimi poistettu) on aina tullut
2 yksin (.) et se on niinkun (.) se on justiin sitä niinku sitä semmosta (3) jonkunlaista niinkun(1)
3 vanhan pojan (.) ja vanhan (.) piian semmosta itsenäisyyttä kun itte aina hoitanu niin on- on niinku
4 vaikee va-va-varmaan muiskin asioissa kun pelkästään raha-asioissa nii [se
5 N: [mut
6 M: nii se oppia elämään sitten niin että
7 N: [no mäen tiiä
8 M: [enkä mä tiedä onko se mun tapa elää oikea (.) mistä minä sen tiedän
9 N: kyl mä niinku sen ymmärrän siinä että siinä niinku parisuhteessa että niinku (.) että siellä että nää on
10 mun rahoja ja nää on sun rahoja että ei sillä lailla mutta se tavallaan niinku se periaate se yks tili mun
11 mielestä yhteisesti niinku (.) käytetään mutta sitten taas että kyl mulla on oikeus mun lomaan tiliin
12 kuitenkin
13 M: no tottakai (.) eihän-ei se [£sitä tarkota vaan sit mä tarkotin [niinku sillä asialla sitä että on niinku
14 N: [et [et siinä tuli se miehen (nimi poistettu)
15 hallitsevuus (.) näkyviin
16 M: eiku mä tarkotin sillä asialla sitä että niin on (1) yks mistä maksetaan (.) esimerkiks laskuja ja sit ei
17 pysty oikeen hirveen hyvin hallitsemaan siis se on ihan sen hallitsemisen sen tilanteen hallitsemisen
18 kannalta (.) että näkee että (.) että nyt pystyy nämä ja nämä maksamaa ja sitten jää sen verran että
19 selviää seuraavaan tiliin (.) niin se on- se on niinku helpompi hallita se (.) talous sillä lailla niinku se-
20 se oli siinä niinku (.) mulla °ajatuksena° tottakai sitä rahaa (.) sitten saa käyttää sillä lailla kuin--

Mies tekee selontekoa naisen tavasta elää ja ilmaisee ymmärryksensä myös tällaista elämäntapaa kohtaan (rivit 1-3). Hän käy moraalista neuvottelua käyttäen, nyt jo itsensä vakiinnuttamaa, kategorisointia ”vanhan pojan ja vanhan piian” rooleista, joihin ominaista on yksin eläminen ja omien asioiden itsenäinen hoitaminen. Hän rinnastaa epäsuorasti myös naisen ”vanhaksi piiaksi”, jolle olisi vaikeaa oppia elämään jollakin erilaisella tavalla kuin mihin tämä on tottunut.

Nainen esittää epäsuorasti olevansa eri mieltä miehen tulkinnasta (rivi 7), mutta mies jatkaa vielä vuoroaan todeten, että ei tiedä onko hänen tapansa elää juuri se oikea (rivi 8). Ehkä tämä pehmeämpi suhtautuminen saa naisen myöntymään myös keskustelussa sille kannalle, että parisuhteessa rahankäytön tuleekin olla yhteistä (rivi 9-10). Hän kuitenkin tuo vahvasti esiin myös oikeutensa omaa tiliä kohtaan (rivi 11), ja tuo näin autonomian tarvettaan esille.

Tähän mies vastaa ”no tottakai”, ja aloittaa kuvaamaan tarkemmin, mitä oli tarkoittanut (rivi 13). Nainen lisää kuitenkin vielä edelliseen puheenvuoroonsa sen, kuinka hänen mielestään miehen jo aiemmin mainittu ”se” hallitsevuus tuli esiin juuri rahasta keskusteltaessa (rivi 14-15). Nainen kuvaa tätä miehen piirrettä ikäänkuin tosiasiana, jonka terapeutitkin jo tietävät. Mies jatkaa selontekoa omasta toiminnastaan (rivit 16-20), ja toteaa lopuksi, että ”tottakai rahaa saa käyttää sillä lailla kuin...”, jolloin hän etäännyttää itseään omista intresseistään. Mies kiistää naisen väitteen hänen hallitsevuudestaan ja kuvaa toimintansa tarkoituksenaan hyviksi ja kummankin osapuolen elämää hyödyttäväksi.

Ote 7. Kolmas istunto (00:35:56-00:37:24)

- 1 T: no mitä tää sulle voisi (.) nyt olla (.) mitä sä haluaisit että tämä nyt olisi
2 N: no mun mielestä (.) näin (.) mun mielestä se on parasta näin
3 T: mhm [ja
4 N: [vielä toistaseks
5 T: ja mitä tämä näin on
6 N: eli me (.) ollaan eri osoitteissa ja (3) ei niinku (.) otettais siitä niinku hirveetä stressiä siitä että (2)
7 siitä yhteisestä kesästäf
8 M: niin minä en oo siitä ottanu enää pitkään aikaan ressiä että mää oon sanonu että mun puolesta tää voi
9 mennä tällä lailla (.) mutta niin niin hh (1) joskus se tökkii ku ei tiedä että uskaltaako soittaakkaan vai
10 T: mhmm
11 M: että se niinku nyt tässä nykyises (.) ku nainen (nimi poistettu) sitä omaa aikaa haluaa ni mun puolesta
12 se saa sitä omaa aikaa mutta jotenki se musta tökkii sillälaililla
13 T: niin ootteks te siitä puhunu
14 N: no kyllä kai vähän mutta niinku sillei tavallaan sitten kuitenkin että (2) mun mielestä niinku mää oon
15 miehellekin (nimi poistettu) sanonu että ei mun mielestä mejän tarvii kuitenkaan jos me ollaan niinku
16 mies (nimi poistettu) on eri paikassa ja mää oon täällä niin tarvii sata kertaa päivässä soittaa

Nainen ilmaisee, että nykyinen tilanne on ”paras” hänen mielestään (rivi 2). Hän lisää kuitenkin, että ”vielä toistaiseksi” (rivi 4), mikä jättää avoimeksi muitakin mahdollisuuksia tulevaisuuden osalta ja joka samalla pehmentää erimielisyyttä, sillä nainen tietää, että mies on asiasta eri mieltä. Hän esittää toiveen, että yhteisestä kesästä ei otettaisi liikaa paineita (rivit 6-7), syyttäen miestä epäsuorasti siitä, että hän stressaa liikaa yhteisestä tulevaisuudesta.

Mies kiistää syytöksen ja sanoo, ettei ole ottanut asiasta enää ”pitkään aikaan” stressiä (rivi 8), mutta ilmaisee kuitenkin tyytymättömyytensä nykyiseen tilanteeseen (rivi 9). Mies kertoo hyväksyvänsä naisen oman ajan tarpeen (rivi 11), mutta samassa lauseessa kuitenkin ilmaisee uudestaan turhautumistaan (rivi 12). Nainen vastaa tähän oman kantansa, kuinka hänen mielestään ei tarvitse soittaa ”sataa kertaa” päivässä toisilleen (rivi 16). Tähän lauseeseen ja ääri-ilmaukseen sisältyy epäsuora vihjaus siitä, kuinka miehen tarve pitää päivän aikana yhteyttä on naisen mielestä liioiteltu.

3.5 Vuorovaikutukseen liittyvät odotukset ja toiveet

Neljäs luokka muodostui otteista, joissa erimielisyydet liittyivät siihen, millaisia odotuksia ja toiveita puolisoilla oli vuorovaikutuksen suhteen. Siihen liittyi esimerkiksi erilaiset tavat toimia tietyissä tilanteissa sekä toiveet siitä, miten puolison tulisi kommunikoida. Vuorovaikutukseen liittyvät odotukset johtivat usein erimielisyyksiin siitä, kenen vastuulla ongelmat olivat, sillä

kummallakin puolisollla oli oma tapansa toimia, mikä synnytti monesti väärinkäsityksiä. Puolisoiden vastuun siirtäminen toiselle johti monesti kielteiseen kehään: kumpikin odotti toisen kommunikoivan jollakin tietyllä tavalla eikä itse toiminut aktiivisesti vuorovaikutuksen edistämiseksi.

Erilaiset ääneen lausumattomat odotukset toisen käyttäytymistä kohtaan johtivat useisiin pettymyksiin liittyen esimerkiksi keskustelemiseen ja yhdessä tekemiseen liittyen. Vuoropuhelua käydään jatkuvasti menneiden tapahtumien ja nykyhetken välillä. Ensimmäinen ote on parin toisesta istunnosta ja kaksi seuraavaa ovat neljännessä eli viimeisestä istunnosta.

Ote 8. Toinen istunto. (1:17:34-1:20:14)

- 1 N: mutta kauheen tärkeätä niinku tavallaan (.) .siinä mielessä tää on erittäin tärkeätä että että ne tulee
2 niinku läpinäkyväks (1) koska siis mä tajuun sen että miten paljon sä oot tulkinnu väärin (1) ni sen
3 minä (.) se-su-sseen takia ois tärkeätä puhua mutta ku mä tiiän että sä et niinku sä äkkiä ajaudut kotona
4 siihen että (.) mut en tiiä ai-ei ei voi tietää voihan olla että tääki avaa jotain
5 T: sä sanoit nainen (nimi poistettu) että sä lopetit ton yrittämisen
6 N: ↑yrittämisen kyllä että (.) että
7 T: ja oletat että mies (nimi poistettu) [aloitetta
8 N: [no ehkä ehkä niinku nyt on emmätiä miltä tää kuulostaa sinusta että
9 mä en nyt kauheesti yritä koska mä oon nyt tässäkin välillä mä oon niinku hiljaa sellasia lähelleftulojaf
10 yrittäny niinku ihan konkreettisia (.) mutta mutta turhaan (1) ja spontaaneja emielestänif (.) mutta mutta
11 sekin että että mulla on ↑sä tulkitset mun spontaanit väliintulot ↓väärin (1) ymmärrätkö sä tulkitset ne
12 väärin
13 M: niin varmasti tulkitsenkin mutta se on juuri ((naurahdus)) juuri niin hassua että sitä on itse odottanut
14 niitä ↑tekoja (.) mutta kun niitä [ei ole ilmestyny
15 N: [mitä sä tarkoitat mitä tekoja
16 M: no siihen minä en (.) sano yhtään mitään
17 N: hhh aika mahotonta tietää jos sä et sano
18 M: mmh mutta siinä siinä tullaan juuri siihen spontaaniuteen (3) että tässä suhteessa [minä oon tässä-tässä
19 N: [tähän varmaan
20 palataan
21 M: suhteessa minä oon niinku aika tyly mutta niinkun (.) ne on ollu kaks semmosta (3) kaks semmosta
22 palikkaa varmasti niinkun alusta lähtien
23 N: mut hei mun on nyt vielä sanottava me palataan tähän varmaan & vielä jos me saamme tulla
24 uudestaan£ mutta mä en voi tietää mä en voi tietää mitä sä tarkoitat (.) sä oot kuitenkin ke-sanonu
25 mulle niin niinku sellasia asioita että mä oon joutunu niinku aika nurkkaan (.) mä en mä en enää ↑tiedä (.)
26 miten mä sieltä tulisin pois (1) ja jos sä sanot noin että että sä et sano mitään niin mä oon kyllä entistä
27 enemmän otan taka-askelta sinne nurkkaan

Nainen syyttää miestä siitä, kuinka tämä on tulkinnut asioita väärin ja toivoo, että asioista voitaisiin puhua enemmän, jotta väärinymmärryksiltä vältyttäisiin (rivit 1-3). Tämä voidaan nähdä naisen syytöksenä miestä kohtaan mutta toisaalta nainen myös esittää ratkaisuehdotuksen ja näin tarjoaa jaettua toimijuutta ja vastuunottoa asiasta. Terapeutin kysyessä onko nainen lopettanut yrittämisen (rivi 5) nainen tuo esiin, että on kyllä yrittänyt lähestyä miestä ja näin ilmaisee omaa toimijuuttaan

ja toisaalta pettymystään siitä, kuinka mies ei ole nähnyt tai osannut arvostaa näitä tekoja. Nainen luo moraalista järjestystä tekemällä selontekoa, jolla selittää, miksi on lopettanut yrittämisen. Naisen pehmeästi alkanut puheenvuoro muuttuu kuitenkin miestä syyttävään sävyyn (rivi 10) siitä, kuinka mies on jälleen tulkinnut väärin (rivi 11). Nainen korostaa argumenttinsa vahvuutta toistamalla ”ymmärrätkö sä tulkitset ne väärin”, jolla hän vetoaa miestä ottamaan vastuun.

Mies myöntää, että on saattanut tulkita väärin, mutta samassa lauseessa esittää toiveen naiselle (rivit 13-14). Tällä hän tarjoaa toimijuutta ja vastuunottoa naiselle. Hän ei kuitenkaan halua kertoa millaisia tekoja tarkoitti, jolloin nainen asettuu puolustautumaan (rivi 17) ja lopputuloksena on asetelma, jossa nainen ei tiedä mitä mies tarkoittaa eikä asiassa päästä eteenpäin. Nainen tekee selontekoa siitä, kuinka tuntee ajautuvansa ”nurkkaan”, kun mies ei tuo ilmi toiveitaan ja odotuksiaan (rivit 23-27). Näin hän tuo esiin avuttomuuden tunnettaan ja kiistää oman toimijuutensa asioiden korjaamiseksi ja jättää vastuun miehelle: että hänen tulisi kertoa mitä toivoo, jotta nainen pystyisi toimimaan.

Ote 9. Neljäs istunto. (00:30:53-00:32:49)

- 1 M: ja sitten tässä oli toinen minusta semmonen hyvä pointti (.) oli tämä (2) tämä tämä kun sä sanoit että (.)
2 se on tahtotila että sen eteen pitää niin parisuhde on tahtotila että se tehdään tahtolla (3) niin mitäs
3 mieltä sinä siitä oot jos minä sanon että minä oon kolmekymmentä vuotta tehny sitä tahdolla
4 N: no ↑millä tavalla
5 M: [enkä
6 N: [tee se mulle näkyväks
7 M: no ((naurahdus)) no kolmekymmentä vuotta historiaa siinähan se on näkyvänä ((naurahdus))
8 N: ei ei todellakaan siis mä tarkotan ajankäyttöä toisen huomioimista
9 M: nii i
10 N: nii i (1) me ei olla ↑siitä päästy ollenkaan niinku ikinä [että mitä se tarkoittaa
11 M: [ei ollakkaa ei ollakkaa nii
12 N: [ja sen tak-
13 M: [siinä
14 N: £nii£ (.) nii
15 M: siinä on juuri se (.) semmonen homman juju että (.) niinku varmaan sillon ensimmäisellä kerralla
16 sanottiin että meitä on veistetty vääristä puista
17 N: ja sä [nyt oot sitten
18 M: [ja niiden so-sovittaminen niinku yhteen on
19 N: niin ja mää (.) mää kyllä suren sitä että sää et niinku nää sitä arvoa mitä siellä on ollu hyvää mä mä
20 niinku tosi paljon sitä suren ja mää oon niinku sitä että-että jos yhteinen tahtotila löytyis niin sieltä
21 löytyis ja ja versois viel paljon jotain hyvää (1) ja sitä mää niinku tarkotan sillä sitä tahtotilaa (1)
22 koska siellä on ollu paljon hyvää mut me ollaan-me ollaan molemmat niinku kestäetty nää vaikeat vuodet
23 se on ollu ku kolkytuotinen sota (1) mut me ollaan menty eteenpäin ja- ja saatu noi lapset isoks nii nyt
24 ↑ ois ihan toinen aika (.) ihan toinen mahdollisuus

Mies ilmaisee toimijuutta kertoessaan tehneensä asioita parisuhteen eteen (rivi 3). Nainen ei ole valmis hyväksymään tätä argumenttia sellaisenaan, vaan kysyy, millä tavoin mies on toteuttanut tätä

väitettä ja haastaa miestä tekemään sen paremmin näkyväksi (rivit 4 & 6). Tämän voi nähdä myös epäsuorana syytöksenä siten, ettei mies ole toiminut kuten nainen näkee, että tahtotilan mukaan tulisi toimia. Hän asettaa miehen velvolliseksi muuttamaan tapansa toimia. Seuraavissa puheenvuoroissa nousee esille selkeästi toisistaan eroavat käsitykset siitä, mitä “tahtotila” tarkoittaa. Mies saattaa tarkoittaa tahtotilalla enemmänkin päätöstä sitoutua pysymään yhdessä, kun taas naisen vahva sanavalinta ”ei todellakaan” (rivi 8) antaa ymmärtää, että hän tarkoittaa tahtotilalla jotakin muuta ja on selvästi eri mieltä miehen kanssa. Naisen puheenvuoroon sisältyy kaksi toivetta toisenlaisesta vuorovaikutuksesta: yhteinen aika ja toisen huomioiminen (rivi 8).

Naisen puheenvuorosta (rivi 10) ja miehen vastauksesta (rivi 11) voidaan ymmärtää, että molemmat puoliset ymmärtävät sen, ettei yhteisymmärrystä asiasta ole. Miehen metafora siitä, kuinka ongelma on se, että heidät on ”veistetty vääristä puusta” (rivi 16) häivyttää sekä naisen että miehen toimijuutta ja määrittää ongelman miltei mahdottomaksi ratkaista. Mies lisää vielä lauseensa loppuun, kuinka ”niiden sovittaminen yhteen...” (rivi 18), mikä häivyttää entisestään mahdollisuuksia muuttaa tilannetta.

Nainen vastaa tähän, että hän näkisi vielä mahdollisuuksia muutokseen ja tuo esiin toiveikkuuttaan tulevaisuuden suhteen (rivit 19-24). Hän tuo esiin suruaan miehen toivottomuuden ja jyrkkyyden vuoksi, ja epäsuorasti esittää syytöksen miestä kohtaan siitä, että tämä ei näe heidän parisuhteensa arvoa siten kuin nainen vielä näkee (rivi 11). Nainen toivoisi yhteisen tahtotilan löytyvän, mutta ei ilmaise omaa eikä puolison toimijuutta tai vastuuta tilanteen muuttamiseksi. Nainen toteaa, kuinka ”vaikeat vuodet” ovat olleet kuin 30-vuotinen sota (rivi 23), jolloin hän käyttää moraalisen neuvottelun keinona metaforaa kuvaten heidän avioliittonsa ongelmien haastavuutta ja pitkäkestoisuutta. Tällaisella yleisesti käytetyllä metaforalla, jolla kuvataan pitkäkestoiselle parisuhteelle tyypillistä kamppailua, hän saattaa myös pyrkiä normalisoimaan pitkän avioliiton mukana tuomia haasteita. Nainen kuitenkin lopettaa puheenvuoronsa ilmaisten toiveikkuuttansa tulevaisuuden suhteen kuvaten, kuinka hänen mielestään nyt olisi vielä tarjolla ”ihan toinen aika” ja ”mahdollisuus” (rivi 24).

Ote 10. Neljäs istunto. (1:16:35-1:17:33)

- 1 N: tai mä kuulen taas sen negatiivisuuden mä kuulen taas sen sun negatiivisuuden °tässä°
2 M: en minä voi sille mitään että minä oon ajautunu siihen tilaan
3 N: niin
4 M: en minä positiivisessa tilassa minä ku en oo nii minä en oo
5 N: nii tää on se sun mitä mä jotenki sanon että sää oot aina menny että mä en voi mitään ja te ootte
6 tyhmiä jos te ette sitä tajua siis sää

- 7 M: ehän minä oonks mä syyttäny ketään
8 N: öhm (.) et et sä sanallisesti mutta sä jotenki käyttäydyt niin (1) että mä en voi mitään mä lähän pois
9 ja sä et yhtään kuule mihin toi-mihin toinen jää (1) mihi-mitä jää ja sitä mä tarkotan et sä lähät aina
10 pois ja samalla tavalla nyt sä sanoit että tässä on raja
11 M: enhän oo sanonu

Viimeisessä aineistolainauksessa nainen syyttää miestä negatiivisuudesta ja sanavalinta ”taas” korostaa sitä, että nainen kokee miehen negatiivisuuden toistuvana ilmiönä tai ominaisuutena (rivi 1). Puheenvuorossaan mies ei kiellä negatiivisuuttaan, mutta kiistää omaa toimijuuttaan sanavalinnallaan ”ajautunu” (rivi 2). Tämä luo vaikutelman siitä, että kokemus on miehen vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella, ja hän on itsestä riippumattomista syistä ajautunut negatiiviseen tilaan. Miehen seuraava puheenvuoro (rivi 4) vahvistaa aiempaa heikon toimijuuden diskurssia ja luo vaihtoehdottomuutta. Hän kiistää tällä täysin oman toimijuutensa ja vastuunsa oman käyttäytymisensä ja ajattelunsa muuttamisesta.

Nainen tarttuu tähän tarjottuun ajatusmalliin kääntämällä sen syytökseksi (rivit 5-6), kuinka mies ei ota vastuuta omista teoistaan ja hieman kärjistetysti esittää, kuinka mies ajattelee muiden olevan ”tyhmiä” jos he eivät ymmärrä. Ääri-ilmaisun käyttö ”aina” antaa ymmärtää, että kuvio on naisen mukaan toistuva ja että olisi miehen vastuulla muuttaa sitä. Mies ei kuitenkaan tartu naisen tarjoamaan asetelmaan siitä, että hänen tulisi ottaa vastuuta, vaan puolustautuu (rivi 7) ja kiistää toimineensa ja sanoneensa naisen kuvaamalla tavalla (rivi 11).

4 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia moraalista neuvottelua pariterapian erimielisyyden aiheita käsittelevissä keskustelukonteksteissa. Tutkimusaineiston analyysissä hyödynsimme positiointiteoriaan (Davies & Harrè, 1990) pohjautuvaa moraalisen neuvottelun teoriaa (Kurri, 2005) ja siihen liittyviä käsitteitä. Pyrkimyksenämme oli niiden kautta selvittää, miten erilaisten diskursiivisten keinojen avulla moraalista neuvottelua käydään pariterapiakontekstissa riitojen tai erimielisyyksien aikana tai niiden aiheita käsittelevissä keskusteluissa. Aineistoon tutustumisen ja tutkimuskysymysten muotoutumisen jälkeen selvitimme, millaiset erimielisyyttä käsittelevät keskustelunaiheet synnyttävät moraalista neuvottelua. Olimme kiinnostuneita siitä, millaisia keinoja nimenomaan terapian asiakkaat käyttävät. Lisäksi tutkimme sitä, miten käytetyt keinot ilmenevät vuorovaikutuksessa.

Havaitsimme, että moraalista neuvottelua tuotti yleensä aihe, joka liittyi jollakin tavalla siihen, kuka on vastuussa ongelmasta ja muutoksesta. Aineisto-otteissa korostui vastuun ja toimijuuden kysymykset: asiakkaat haastoivat toista puolisoa ottamaan vastuuta ongelmasta ja häivyttivät omaa toimijuuttaan käyttäen erilaisia diskursiivisia keinoja. Käsitystä siitä, kuka on vastuussa ongelmista, luotiin epäsuorasti tai suorasti syyttämällä toista. Keskeisenä tuloksena havaitsimme, että käytetyt moraalisen neuvottelun keinot vaikuttivat olennaisesti siihen, miten keskustelun toinen osapuoli reagoi puheenvuoroon ja vastasi siihen. Myös omaa toimijuutta kiistämällä siirrettiin vastuuta toiselle, mikä puolestaan johti usein vastapuolen esittämään syytökseen tai toimijuuden kiistämiseen. Esimerkiksi syytöksen seurauksena asiakkaat usein torjuivat heille tarjottuja vastuuta ja toimijuutta ilmentäviä positioita. Osoitimme, että tavat, joilla asiakkaat puhuivat erimielisyyden aiheista muuttuivat tapaamisten kuluessa. Analysoimalla pariterapiatapaamisten vuorovaikutusta tunnistimme useita tekijöitä, jotka haastoivat asiakkaita ottamaan vastuuta ongelman ratkaisemiseen ja ilmaisemaan toimijuutta sen suhteen. Asiakkaat muun muassa torjuivat puolisoitensa pyrkimyksiä välttää toimijuutta ja haastoivat toisiaan ottamaan toimijuuden suhteen vahvempia positioita.

Tutkimuksessa havaittiin, että moraalista neuvottelua syntyi sellaisissa erimielisyyttä käsittelevissä keskustelukonteksteissa, jotka sisälsivät pareille tärkeitä asioita, joita he pitivät suuressa arvossa tai joissa kokivat tullessa jollain tavalla loukatuksi. Moraalista neuvottelua syntyi usein myös tilanteissa, joissa puoliset pyrkivät säilyttämään kasvonsa toistensa sekä terapeuttien silmissä. Tämä löydös on linjassa Goffmanin (1955) kasvotyötä koskevien havaintojen kanssa. Tuloksemme olivat linjassa Putnamin ja Poolen (1987) konfliktin syntymisen määritelmän kanssa:

myös tutkimuksemme pareilla erimielisyyksiä esiintyi aiheissa, joiden taustalla vaikutti heidän toisistaan eroavat tavoitteet, pyrkimykset tai arvot. Erimielisyyden aiheita käsittelevissä keskusteluissa ei kaikissa kuitenkaan esiintynyt moraalista neuvottelua. Moraalista neuvottelua ei syntynyt esimerkiksi sellaisista keskusteluista, joissa aiheena olivat muun muassa menneiden tapahtumien kulku tai vähemmän merkitykselliset mielipidekysymykset. Pohdimme, että tämä saattaisi selittyä sillä, että näistä aiheista keskusteltaessa niin sanotusti “oikeassa tai väärässä” olemisella ei ollut niin suurta merkitystä puolisoiden omien pyrkimysten kannalta tai aiheesta saattoi olla jo olemassa jokin neuvoteltu käsitys. Tutkimuksen aineistossa esiintyvistä moraalista neuvottelua synnyttävistä erimielisyyden aiheista muodostui neljä kategoriaa: ajankäyttö, uskottomuus, yhteisyyden ja itsenäisyyden kysymykset sekä vuorovaikutukseen liittyvät toiveet ja odotukset. Havaintomme erimielisyyksiin johtavista keskustelunaiheista olivat osittain linjassa myös Kontulan (2013) sekä Snyder, Castellani ja Whisman (2006) tutkimusten kanssa.

Tutkimme myös puolisoiden käyttämiä moraalisen neuvottelun keinoja. Aiemman tutkimuksen (Kurri, 2005) mukaisesti, myös tässä tutkimuksessa havaittiin, että käytetyt moraalisen neuvottelun keinot olivat sidoksissa toimijuuden, vastuun ja selitysvastuun osa-alueisiin. Keinoja, jotka korostuivat aineisto lainauksissa, olivat oman toimijuuden ilmaisemisen tai kieltämisen, toimijuuden tarjoaminen toiselle, “tosiasiapuhe”, selonteko, narratiiveilla vakuuttaminen, kategorisointi sekä ääri-ilmaisujen ja metaforien käyttö. Keskeisenä keskusteluissa toistui oman toimijuuden ilmaiseminen ja sen kieltäminen. Tähän vaikutti olennaisesti se, kuinka toinen osapuoli ilmaisi omaa toimijuuttaan. Oman toimijuuden ilmaiseminen johti useissa tilanteissa siihen, että toinenkin hyväksyi tarjotun position. Joskus myös toimijuuden tarjoaminen toiselle tai yhteisen toimijuuden ilmaiseminen johti siihen, että kumpikin hyväksyi yhteisen vastuun ottamisen. Tästä syntyi jaetun toimijuuden ja vastuun asetelma, johon molemmat osapuolet olivat tyytyväisiä.

Asiakkaiden “tosiasiapuheen” käyttö sai usein aikaan syytös-vastasytös-asetelman parin välillä, mutta joskus johti siihen, että keskustelussa löytyikin yhteinen “syyllinen”, esimerkiksi sosiaalinen media, jonka kumpikin osapuoli hyväksyi selitykseksi ongelmille. Moraalisen järjestyksen luomisessa keskeistä on vastuun kysymykset, joista neuvoteltiin muun muassa selonteon avulla, kun nykyhetken tapahtumia selitettiin menneillä. Aineistossa erityistä oli miehen naisen puolesta tekemä selonteko, jonka kautta uskottomuuteen johtaneita syitä pohdittiin. Tämä voisi selittyä sillä, että mies pyrki selonteon avulla säästämään omat kasvonsa sekä rakentamaan vakuuttavaa argumenttia terapeuteille. Toisaalta tämä voidaan tulkita myös miehen yrityksenä kyseenalaistaa naisen motiiveja olla toisen miehen kanssa. Kun nainen ei allekirjoittanut tätä teoriaa

ja tällä tavoin romutti miehen pitkään rakentamaa argumenttia, miehen puheen sävy muuttui ja hän alkoi esittämään suoria syytöksiä naista kohtaan.

Moraalista järjestystä luotiin myös narratiiveilla vakuuttaen. Narratiivia saatettiin rakentaa tietystä positiosta lähtöisin, ja se saattoi muuttua, kun toinen puoliso ei omaksunutkaan hänelle tarjottua positiota. Tällaista narratiivin muutosta tapahtui esimerkiksi tilanteissa, joissa toinen puoliso asetettiin jollakin tavalla moraalisesti haavoittuvaan asemaan esimerkiksi vetoamalla johonkin henkilökohtaiseen ominaisuuteen, mikä puolestaan saattaa luoda uhan kasvojen menettämisestä. Narratiivien käytön ohella myös kategorisoinnin avulla luotiin tietynlaista kuvaa puolisosta. Toisen osapuolen kategorisoinnin avulla voidaan pyrkiä luomaan terapeuteille kuvausta toisesta osapuolesta “ongelmallisena osapuolena”, ongelmana, joka tuodaan pariterapiaan hoidettavaksi (Kurri & Wahlström, 2003), jolloin vastuuta parisuhteen ongelmista siirretään toiselle osapuolelle. Toisaalta tällaisella persoonallisuuksien erilaisuuksien havaitsemisella saatetaan pyrkiä pehmentämään toiseen osapuoleen kohdistuvaa syytöstä ja se voi toimia epäsuorana tai korrektina tapana kuvata toista jollakin tavalla puutteellisena. Tämän avulla saatetaan myös löytää jaettua ymmärrystä ongelmiin.

Parit käyttivät myös paljon ääri-ilmaisuja ja erilaisia lausahduksia erimielisyyden aiheita käsittelevän keskustelun aikana. Huomasimme, että niin ääri-ilmaisut kuin tällaiset lausahduksetkin usein sulki mahdollisuuden jatkaa keskustelua, tai eivät ainakaan johtaneet rakentavaan keskusteluun. Ääri-ilmaistujen käyttö aiheutti usein myös sen, että keskustelu kääntyi syyttävään suuntaan puolin ja toisin. Huomasimme myös, että puolison toista kohtaan esittämä syytös, erityisesti jos se sisälsi ääri-ilmaisuja, johti lähes aina puolustautumiseen, vastasyytökseen tai keskustelun jumiutumiseen.

Asiakkaat hyödynsivät pariterapiakeskusteluissa paljon metaforien käyttöä omien argumenttien vahvistamiseksi. Metaforien käyttö mahdollisti asiakkaiden vaikeiden ja monimutkaisten asioiden tarkastelemisen ja käsittelemisen turvallisen välimatkan päästä. Toisaalta metaforien avulla häivyttiin toimijuutta ja se saattoi toimia myös keinona normalisoida asioita. Tutuiksi tulleiden metaforien ja kielikuvien käyttö pariterapiakeskustelussa voi tuntua helpommalta ja turvallisemmalta vaihtoehdolta kuin metaforan avaaminen sanoin, mutta se saattaa etäännyttää keskustelijat itse aiheesta ja aiheuttaa sen, että asioiden käsittelyssä ei päästä syvemmälle tasolle.

Aineisto-otteet havainnollistivat myös sitä, kuinka olennaisesti käytetyt moraalisen neuvottelun keinot vaikuttavat keskustelun lopputulemaan. Erityisen selkeä muutos tapahtui ajankäyttöön liittyvissä keskusteluissa. Ongelma ikään kuin menetti merkitystään terapian kuluessa siitäkkin huolimatta, että se oli yksi suurimmista haasteista ja nousi istunnoissa esiin hyvin usein. Ehkä juuri syytöksistä luopuminen ja jaetun vastuun ottaminen sai aikaan sen, että kummankaan

puolison ei tarvinnut enää pitää kiinni omasta puolustuskannastaan, vaan jaetun vastuun kautta ymmärrettiin myös yhteinen päämäärä. Puolestaan keskusteluissa, jotka käsittelivät vuorovaikutukseen liittyviä toiveita ja odotuksia, ei tapahtunut terapeutista muutosta, vaan pikemminkin kummankin osapuolen jumiutumista omiin asemiinsa. Tämä jumiutuminen saattoi johtua käytetyistä diskursiivisista keinoista, joilla häivytettiin omaa toimijuutta ja vastuuta parisuhteen ongelmista. Vastuunoton vahvistumista suhteessa tuleviin tapahtumiin ja käyttäytymisen muuttamiseen ei myöskään tapahtunut. Kumpikaan puolisoista ei ollut valmis ottamaan itse vastuuta yhteisestä ongelmasta, vaan ongelma nähtiin puolisosissa, jolle syytöksen muodossa esitettiin muutostoive. Näiden kahden keskenään eri tavalla edenneen aiheen muutoksen vertailu osoittaa, kuinka erilainen merkitys ja seuraus konfliktilla voi olla; kuten Deutschin (1973) havaitsi, konflikti voi toimiessaan olla turvallinen väylä ilmaista ongelmia mutta toimimattomana se voi aiheuttaa joustamatonta käyttäytymistä ja vähentynyttä kommunikaatiota, ja näin edetä eskaloituneisiin pattiilanteisiin.

Alkuperäinen tutkimusaiheemme käsitteli sekä erimielisyyksiä että riitelyä. Huomasimme kuitenkin terapianauhoitteita katsoessamme, kuinka vähän varsinaista riitelyä pareilla esiintyi. Tutkimuksemme pareilla ei esiintynyt terapiaistunnoissa lainkaan riitelyä. Pohdimme, että syynä saattoi olla se, että pariterapia on parisuhteen vaikeuksia käsittelevästä ja ratkaisemaan pyrkivästä tavoitteestaan huolimatta ympäristö, jossa pyritään käyttäytymään terapian tavoitteen suuntaisesti rakentavilla tavoilla. Muiden ihmisten, kuten terapeuttien läsnäollessa pyritään antamaan itsestä mahdollisimman edustava kuva. Riitelyä ja erimielisyyksiä on tutkittu aiemmin myös laboratorioolosuhteissa (Gottman & Driver, 2005; Newton & Burgoon, 1990), joissa pareilla esiintyi useita konfliktitilanteita kenties sen vuoksi, että paikalla ei ollut ulkopuolisia, kuten terapeuttia. Erimielisyyksien käsittely ja erityisesti riitely ovat niin intiimejä ja privaatteja tapahtumia, joissa ulkopuolisen läsnäololla on erityinen vaikutus.

Riitelyn lisäksi myös erimielisyyksiä esiintyi vähemmän kuin olimme odottaneet. Asioista puhuttiin monesti hyvin abstraktilla tasolla, joten erimielisyydet eivät nousseet esille yhtä selkeästi kuin olimme olettaneet. Parit saattoivat esimerkiksi keskustella paljonkin kotona esiintyneistä riidoista ja erimielisyyksistä, mutta ne eivät aiheuttaneet erimielisyyttä terapiatilanteessa. Oltiin usein samaa mieltä siitä, että kotona ollaan eri mieltä jostakin.

Tässä tutkimuksessa lähestyimme pariterapian vuorovaikutusta siinä ilmenevien erimielisyyksiä käsittelevien keskustelujen kautta. Analysoimalla vuorovaikutuksessa tapahtuvaa moraalista neuvottelua ja sen ilmiöitä on mahdollista ymmärtää pariterapiakeskusteluissa tapahtuvaa muutosta ja diskursiivisten keinojen roolia siinä. Tutkimuksemme teki näkyväksi sen, kuinka asiakkaiden neuvottelu toimijuudesta ja vastuusta kytkeytyy erimielisyyksiä käsittelevään

keskusteluun. Tutkimalla asiakkaiden käyttämiä moraalisen neuvottelun keinoja havainnollistimme, että ne ovat vahvasti läsnä arkipäiväisiäkkin aiheita käsittelevissä keskusteluissa ja automatisoituneita. Käytetyt moraalisen neuvottelun keinot ovat olennaisia keskustelun lopputuleman ja erimielisyyksien ratkaisemisen kannalta.

4.1 Tutkimuksen laadun arviointi

Tuloksemme osoittavat, että diskurssianalyttinen menetelmä sekä moraalisen neuvottelun teoria soveltuvat erityisen hyvin erimielisyyksien tutkimiseen nimenomaan pariterapiakontekstissa, sillä niiden avulla pystyimme tavoittamaan vuorovaikutuksen piilotetumpiakin ilmiöitä ja diskurssien merkityksiä. Tutkimuksemme laajentaa moraalisen neuvottelun teorian soveltamista erimielisyyksien tarkastelemiseen. Tutkimuksen tulokset syventävät sekä vahvistavat aiempien tutkimusten tuloksia, mikä lisää tutkimuksemme luotettavuutta. Vastaavaa tutkimusta, jossa tarkasteltaisiin asiakkaiden erimielisyyksien käsittelyä moraalisen neuvottelun teorian pohjalta, ei ole ennen tehty.

Tutkimuksen luotettavuutta parantaa koko tutkimusprosessin ajan jatkunut vuoropuhelu kahden tutkijan, teorian ja aineiston välillä. Tutkijat tutustuivat laajasti ja yksityiskohtaisesti koko aineistoon katsomalla kaikki terapiatallenteet useaan kertaan ja poimimalla erimielisyyden aiheita käsittelevät keskustelut jokaisesta istunnoista. Aineisto oli laaja ja se käsitti jokaisen parin koko terapiaprosessin videonauhoitetut istunnot noin vuoden ajalta. Tulosten monipuolisuutta lisäsi kolmen keskenään hyvin erilaisen parin pariterapiaistuntojen tarkastelu. Myös käsiteltävät erimielisyyden aiheet olivat keskenään melko erilaisia ja keskusteluissa esiintyi monenlaisia moraalisen neuvottelun keinoja. Tämän vuoksi tuloksia voidaan pitää osittain yleistettävissä ja siirrettävissä sellaisiin pariterapian tilanteisiin, joissa esiintyy moraalista neuvottelua erimielisyyksien aikana. Syntyneet neljä luokkaa ovat erimielisyyden aiheita kuvaavia ja pääosin aineiston kattavia. Olemme pyrkineet parantamaan tutkimuksemme luotettavuutta avaamalla aineistolainaukset ja niiden pohjalta tehty analyysi lukijalle ymmärrettäväksi. Tämän saavuttaaksemme olemme poimineet kattavasti otteita alkuperäisestä aineistosta, jolloin tehtyä analyysiä on helpompi seurata. Tutkimuksen luotettavuutta parantaa kahden tutkijan johdonmukainen tutustuminen aineistoon sekä analyysiprosessin tarkka raportoiminen.

Tutkimuksessa on noudatettu eettisten periaatteiden mukaisia toimintatapoja. Tutkimusaineistoa on säilytetty ja käsitelty tutkittavien yksityisyyttä suojaten myös

tässä osatutkimuksessa. Aineistoa on käsitelty eettiset periaatteet huomioiden vain Jyväskylän yliopiston Psykoterapian opetus- ja tutkimusklinikalla sijaitsevilla suljetuilla tiloilla kuulokkeita ja näytön suojaa käyttäen. Lisäksi tutkijat ovat kirjoittaneet salassapitositoumuksen. Tutkimusprosessin eettisyyttä paransi se, että emme erotelleet sitä, mikä pari on kussakin aineistolainauksessa kyseessä, mikä vähentää tunnistettavuuden riskiä. Asiakkaille luotiin pseudonyymit ja tunnistettavuuden riskiä vähennettiin myös muuttamalla tai poistamalla joitakin yksityiskohtia aineistolainauksista. Analyysiprosessi on toteutettu hienotunteisesti ja tutkittavia kunnioittaen.

Tutkimuksemme rajoitteena voidaan pitää tutkimuksemme laadullista menetelmäsuuntausta. Tutkimuksen tulokset ovat laadulliselle tutkimukselle ominaisesti subjektiivisia ja ne ovat tutkijoiden tulkinta aineistosta. Myös erimielisyyden aiheita ilmentävät kategoriat ovat syntyneet kahden tutkijan omista tulkinnoista, ja toisten tutkijoiden työskentelyn tulos olisi voinut olla toisenlainen. Laadullinen tutkimusote kuitenkin mahdollisti aineiston syvällisen ja yksityiskohtaisen tarkastelun. Toinen rajoite liittyy tutkimuksen otannan mahdolliseen valikoitumiseen. Kaikilta tutkimusprojektin tutkittavilta oli saatu osittainen tutkimus, mutta kun tarkennettiin tutkimuksen koskevan riitelyä ja erimielisyyksiä, vain 20 prosenttia tutkittavista pareista antoi lopullisen suostumuksensa. Emme kuitenkaan voi tietää, oliko juuri tutkimuksen aiheen tarkentamisella yhteyttä tähän alhaiseen osallistumisprosenttiin, vai vaikuttiko asiaan jotkin muut tekijät.

4.2 Käytännön sovellusmahdollisuudet ja jatkotutkimushaasteet

Tutkimuksemme tuottama tieto auttaa ymmärtämään parisuhteen vuorovaikutuksen ja erityisesti erimielisyyksien käsittelyn haasteita. Erimielisyyksiä käsitellään usein automatisoitunein ja puolisoille itselleen näkymättömin keinoin, ja nämä keinot saatetaan tavoittaa vain yksityiskohtaisesti diskursseja havainnoimalla. Tutkimuksemme tuo arvokasta tietoa erimielisyyksistä ja tavoista, joilla niitä käsitellään. Tutkimus korostaa diskursiivisten keinojen merkitystä ja seurauksia niin parisuhteen vuorovaikutuksen kuin terapiatyönkin kannalta. Tällainen tieto voi auttaa ammattilaisia ymmärtämään ja tulkitsemaan pariterapian prosesseja paremmin.

Aikaisempi tutkimus (Kurri & Wahlström 2005; Kurri & Wahlström, 2003) on painottanut sitä, miten terapeutit omilla puheenvuoroillaan vaikuttavat moraaliseen neuvotteluun, mutta vähemmän on tutkittu sitä, että miten puoliset itse tuottavat moraalista neuvottelua ja mikä merkitys

tällä on keskustelun kulkuun. Tutkimuksemme laajentaa näkökulmaa ja tuo uutta tietoa siitä, miten erilaisia diskursiivisia keinoja hyödyntäen luodaan erilaisia positioita pariterapiakeskusteluissa. Tutkimuksemme tulokset osoittavatkin tarpeen kiinnittää enemmän huomiota esimerkiksi asiakkaiden vastuun ja toimijuuden vahvistamiseen. Erityisesti jaetun toimijuuden vahvistaminen ja yhteinen vastuunotto ovat tärkeitä työkaluja, joilla terapeutti voi auttaa paria löytämään ratkaisuja käsitellä vaikeitakin asioita jollakin uudella tavalla, johon pari ei ole itsenäisesti kyennyt. Terapiaympäristö on hyvin erilainen verrattuna kodin olosuhteisiin, joten terapianauhoitteet eivät anna kokonaiskuvaa siitä, millaisia toimintamalleja ja keskusteluja pareilla esiintyy arjessa. Tämä nostaa tarpeen jatkotutkimukselle siitä, miten erimielisyyden aiheita käsitellään terapian ulkopuolella, ja millaisin keinoin moraalista neuvottelua tällöin käydään. Myös tutkimuksen alkuperäinen tutkimuskysymys nostaa tarpeen tarkastella erimielisyyksien lisäksi riitatilanteissa käytettyjä moraalisen neuvottelun keinoja.

LÄHTEET

- Anderson, H. & Goolishian, H. (1992) The Client is the Expert: a not-knowing approach to therapy. Teoksessa McNamee S. & Gergen K.J. (toim.), *Therapy as Social Construction* (s. 25–39) London: SAGE Publications.
- Avdi, E. (2016). Fostering Dialogue: Exploring the Therapists' Discursive Contributions in a Couple Therapy. Teoksessa M. Borcsa & P. Rober (toim.), *Research Perspectives in Couple Therapy: Discursive Qualitative Methods* (s.71–87). Springer International Publishing.
- Borchers, P. & Kuhlman, I. (2018). Pariterapian vaikuttavuus. *Duodecim*, 134, 1131–8.
- Bradbury, T., Fincham, F. & Beach, S. (2000). Research on the Nature and Determinants of Marital Satisfaction. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 62(4), 964–980.
- Davies, B. & Harré, R. (1990). Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20(1), 43–63.
- Davis, S., Lebow, J. & Sprenkle D. (2012). Common Factors of Change in Couple Therapy. *Behavior Therapy*, 43, 36–48.
- Deutsch M. (1973). *The Resolution of Conflict: Constructive and Destructive Processes*. Yale: University Press.
- Fincham, F. & Beach, S. (1999). Conflict in marriage: Implications for Working with couples. *Annual Review of Psychology*, 50, 47–77.
- Gottman, J. (1994). *What predicts divorce?* Hillsdale: Erlbaum.
- Gottman, J. & Driver J. (2005). Dysfunctional marital conflict and everyday marital interaction. *Journal of Divorce & Remarriage*, 43(3-4), 63–77.
- Goffman, E. (1955) On face work: an analysis of ritual elements in social interaction. *Psychiatry*, 18, 213–231.
- Goldner V. (1998). The Treatment of Violence and Victimization in Intimate Relationships. *Family Process*, 37, 263–286.
- Gurman A. (2015). The theory and practice of couple therapy. Teoksessa A. Gurman, J. Lebow & D. Snyder (toim.), *Clinical handbook of couple therapy* (s.1–18). New York: The Guilford press.
- Halford, W. & Snyder, D. (2012) Universal processes and common factors in couple therapy and relationship education. *Behavioral Therapy*, 43, 1–12.
- Harré, R. (1995) Agentive discourse. Teoksessa R. Harré & P. Stearns. *Discursive psychology in practice* (s.120–136). London: Sage.
- Harré, R., Moghaddam, F. M., Cairnie, T. P., Rothbart, D. & Sabat, S. R. (2009). Recent advances in positioning theory. *Theory & Psychology*, 19, 5–31.
- Holman, T. & Jarvis, M. (2003). Hostile, volatile, avoiding, and validating couple-conflict types: An investigation of Gottman's couple-conflict types. *Personal Relationships*, 10, 267–282.
- Jokinen A. (1999). Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, E. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s.126–159). Helsinki: Vastapaino.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 54-100). Tampere: Vastapaino.
- Kontula, O. (2013). Yhdessä vai erikseen? Tutkimus suomalaisten parisuhteiden vahvuuksista, ristiriidoista ja erojen syistä. Väestöntutkimuslaitos – Katsauksia E 47/2013. Helsinki.
- Kurri, K. (2005). The invisible moral order. Agency, Accountability and Responsibility in Therapy Talk (Väitöskirjatutkimus, Jyväskylän yliopisto).
- Kurri, K. & Wahlström, J. (2005). Placement of responsibility and moral reasoning in couple therapy. *Journal of Family Therapy*, 27, 352–369.
- Kurri, K. & Wahlström, J. (2003). Negotiating Clienthood and the Moral Order of a Relationship in Couple Therapy. Teoksessa C. Hall, K. Juhila, N. Parton & T. Pösö (toim.), *Constructing Clienthood in Social Work and Human Services: Interactions, Identities and Practices* (s. 62- 79). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Lillard, L. & Panis, C. (1996). Marital status and mortality: the role of health. *Demography*, 33, 313–327.

- Malinen V. & Kumpula S. (2013). Integratiivinen lähestymistapa kuvata ja tutkia paripsykoterapiaa. Teoksessa: Malinen V. (2013). *Integratiivinen paripsykoterapia*. (s. 9–40). Helsinki: Psykologien kustannus Oy.
- Putnam, L. L., & Poole, M. S. (1987). Conflict and negotiation. Teoksessa F. M. Jablin, L. L. Putnam, K. H. Roberts, & L. W. Porter (toim.), *Handbook of organizational communication: An interdisciplinary perspective* (s. 549–599). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Rands, M., Levinger, G. & Mellinger, G. (1981). Patterns of conflict resolution and marital satisfaction. *Journal of Family Issues*, 2(3), 297–321.
- Simons, H. (1974). Prologue. Teoksessa G. R. Miller & H. W. Simons (toim.), *Perspectives on communication in social conflict* (s.1–13). Prentice Hall. Englewood Cliffs.
- Snyder, D., Castellani, A. & Whisman, M. (2006). Current Status and Future Directions in Couple Therapy, *Annual Review of Psychology*, 57(1), 317–344.
- Suoninen, E. (1999). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 17-36). Tampere: Vastapaino.
- Sprenkle, D., Davis, S. & Lebow, J. (2009). *Common factors in couple and family therapy: the overlooked foundation for effective practice*. New York: The Guilford press.
- Ting-Toomey, S. (1985). Toward a theory of conflict and culture. Teoksessa W. B. Gudykunst, L. P. Stewart & S. Ting-Toomey (toim.). *Communication, culture, and organizational processes*. Sage Publications. Beverly Hills.
- Wahlbeck, J-C. (2010). Miten elämä näyttäytyy parisuhteessa? Teoksessa Malinen V. & Alkio P. (toim.), *Paripsykoterapia ja parisuhteen kätketyt mahdollisuudet*. Painosalama Oy. Helsinki.
- Wahlström, J. (2016). Constructing the moral order of a relationship in couples therapy. Teoksessa M. Borcsa & P. Rober (toim.), *Research Perspectives in Couple Therapy: Discursive Qualitative Methods* (s.149–165). Springer International Publishing.